

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Therese Ring

Efterbehandlingsansvar vid överlåtelse av verksamhet

– särskilt om nya ägares efterbehandlingsansvar för
föroreningar som uppstått före överlåtelsen

Examensarbete
20 poäng

Annika Nilsson

Miljörätt

Höstterminen 2006

Innehåll

SAMMANFATTNING	1
FÖRORD	2
FÖRKORTNINGAR	3
1 INLEDNING	4
1.1 Bakgrund	4
1.2 Problemformulering	5
1.3 Syfte och problemställningar	5
1.4 Terminologi	6
1.5 Metod och material	6
1.6 Avgränsningar	7
1.7 Disposition	7
2 ALLMÄNT OM EFTERBEHANDLINGSANSVARET	8
2.1 Avhjälpanderegeln	8
2.2 Vem är ansvarig?	9
2.3 Skälighetsbedömning	10
2.4 Solidariskt ansvar	11
3 VERKSAMHETSBEGREPPET	12
3.1 Inledning	12
3.2 Rättspraxis	13
3.2.1 MÖD 2005:30	14
3.2.2 MÖD 2003:127	15
3.2.3 KN B 265/96	16
3.2.4 KN 138/94	16
3.2.5 Kommentarer	17
3.3 Verksamheter vid ansökan om tillstånd	19
3.3.1 KN T 190/92	19
3.4 Sevesolagens definition av verksamhet	20
3.5 Den miljörettsliga doktrinen om verksamhetsbegreppet	22

3.6	Sammanfattande diskussion	23
4	VERKSAMHETSUTÖVARBEGREPPET	26
4.1	Inledning	26
4.2	Rättspraxis	26
4.2.1	KN 15/95	26
4.2.2	KN 14/97	27
4.2.3	Kommentar	27
4.3	Miljöansvarsdirektivets defintion av verksamhetsutövare	28
4.4	Sevesolagens defintion av verksamhetsutövare	29
4.5	Vilka skillnader föreligger mellan begreppen?	30
4.6	Konkursbon och verksamhetsutövarbegreppet	31
4.6.1	KN 215/92	31
4.6.2	MÖD 2002:16	32
4.6.3	MÖD 2005:29	32
4.6.4	Kommentar	33
4.7	Sammanfattande diskussion	34
5	EFTERBEHANDLINGSANSVARET VID ÖVERLÅTELSE AV VERKSAMHET	35
5.1	Inledning	35
5.2	Inkråmsförvärv eller aktieförvärv?	35
5.3	Kanalisering eller proportionalisering av efterbehandlingsansvaret?	36
5.4	Rättspraxis	37
5.4.1	MÖD 2006:36	38
5.4.2	KN 60/90	38
5.4.3	KN 126/91	39
5.4.4	KN 156/96	39
5.4.5	Kommentar	40
5.5	En annan syn på efterbehandlingsansvaret?	40
5.6	Sammanfattande diskussion	41
6	AVSLUTANDE ORD	43
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	44
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	46

Sammanfattning

Det har tidigare varit en allmän uppfattning inom näringslivet att nya ägare som förvärvar hela eller delar av en verksamhet inte blir efterbehandlingsansvariga för föroreningar som uppstått före överlåtelsen.

Denna uppfattning har emellertid ställts på sin spets i och med avgörandet MÖD 2003:127 vari Miljööverdomstolen fastslagit att krav om efterbehandlingsåtgärder får riktas mot vem som helst av dem som har bedrivit eller bedriver en verksamhet som bidragit till föroreningen. En ny ägare som bedriver en verksamhet som bidragit till en förorening kan därför bli efterbehandlingsansvarig för föroreningar som uppstått *före* överlåtelsen, fastän denne själv inte har bidragit till föroreningen.

Med utgångspunkt i dels detta avgörande och dels vad som stadgas i 10 kap 2 § miljöbalken är det nödvändigt att en precisering görs avseende innebörden av begreppen *verksamhet som bidragit till föroreningen* och *den som bedriver verksamhet*. Någon allmängiltig definition om vad som avses med dessa begrepp finns inte i miljöbalken. Begreppen får i detta fall en central betydelse för fastställandet av efterbehandlingsansvaret.

I undersökningen har det framkommit att nya ägare blir efterbehandlingsansvariga för föroreningar som uppstått före överlåtelsen om denne har tagit över verksamheten samt dess tillstånd och fortsätter att bedriva verksamheten väsentligen oförändrad. Det har också konstaterats att mycket talar för att inte enbart ovannämnda förhållande leder till ett efterbehandlingsansvar för tidigare uppkomna föroreningar. En ny ägare som avser bedriva en *annan verksamhet* efter överlåtelsen eller endast förvärvar *delar av en verksamhet* torde också kunna bli efterbehandlingsansvarig för föroreningar som uppstått före överlåtelsen.

Förord

Jag vill tacka advokat Erica Erkinheimo på Advokatbyrån Göransson & Partners som med sitt engagemang och kunnande inom miljö rätt varit en stor anledning till att jag har utvecklat ett intresse för detta ämne. Alla diskussioner som vi haft under årets lopp har varit av stor betydelse för denna uppsats. Jag vill också tacka Annika Nilsson som trots ont om tid ställt upp och varit min handledare. Med ett tränat öga har även Sofia Corin bidragit med många värdefulla synpunkter. Avslutningsvis vill jag också tacka Daniel som under denna tid varit ovärderlig i både stöd och uppmuntran, men också som ett mästerligt bollplank. Alla Ni förtjänar ett stort tack!

Lund i januari 2007

Therese Ring

Förkortningar

KN	Koncessionsnämnden för miljöskydd
MB	Miljöbalken
ML	Miljöskyddslagen
MD	Miljödomstolen
MÖD	Miljööverdomstolen
PPP	Polluter Pays Principle
Prop.	Proposition
SOU	Statens Offentliga Utredningar

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Miljöbalken bygger på en grundläggande princip om att förorenaren skall betala, den så kallade Polluter Pays Principle, (PPP). Av principen följer att den som har orsakat en skada eller olägenhet på miljön skall bekosta avhjälpande för denna.¹ I enlighet härmed finns offentlighetsregler om efterbehandling av förorenade områden. Ansvar för efterbehandling utgör därför en offentlighetsreglerad skyldighet gentemot det allmänna.

Regler om ansvar för efterbehandling återfinns i 10 kap miljöbalken. Utgångspunkten gällande vem eller vilka som i första hand skall bära ansvar för efterbehandling regleras i 10 kap 2 § miljöbalken. Primärt ansvarig är den som bedriver eller har bedrivit en verksamhet eller vidtagit en åtgärd som bidragit till föroreningen. Dessa fysiska eller juridiska personer benämns *verksamhetsutövare*. Efterbehandlingsansvaret kan många gånger medföra höga kostnader för den efterbehandlingsskyldige. Frågan om vem som skall bära dessa kostnader är därför viktig. Med hänsyn till detta tillmäts ofta frågor som rör efterbehandlingsansvaret stor betydelse vid verksamhetsöverlåtelser. I annat fall kan det resultera i mycket kostsamma affärer för nya ägare om det senare visar sig att den förvärvade verksamheten i ett tidigare skede har bidragit till föroreningar.

Med inkråmsöverlåtelser avses att någon förvärvar hela eller delar av en verksamhets inkråm. Det är i princip enbart i dessa transaktioner som efterbehandlingsproblematiken för nya ägare uppkommer. Detta då efterbehandlingsansvaret för tidigare uppkomna föroreningar automatiskt går över till nya ägare vid aktieöverlåtelser.

En tidigare allmän uppfattning inom näringslivet har varit att offentlighetsreglerade förpliktelser, såsom efterbehandling av förorenad mark, aldrig övergår till nya ägare såvida denne inte själv *har bidragit till föroreningen*. Efterbehandlingsansvar för tidigare uppkomna föroreningar stannar således alltid kvar hos säljaren. Mot bakgrund härav ansågs det att inkråmsöverlåtelser var ett "bättre alternativ" än aktieförvärv när det gäller förvärv av verksamheter, eller delar av en verksamhet, vilka tidigare kunde tänkas ha gett upphov till en förorening. I anledning av Miljööverdomstolens avgörande, MÖD 2003:127, finns det dock fog att ifrågasätta huruvida denna föreställning är riktig, det vill säga, om inkråmstransaktioner verkligen är så fördelaktiga vad gäller efterbehandlingsansvaret för tidigare uppkomna föroreningar som synsättet vill påstå att det är.

¹ Principen är styrande för hela EU:s miljöpolitik och har anammats i miljöbalken dels genom de allmänna hänsynsreglerna i 2 kap miljöbalken och dels genom efterbehandlingsreglerna i 10 kap miljöbalken.

1.2 Problemformulering

Miljööverdomstolen har i en dom från 2003² gett uttryck för uppfattningen att den som förvärvar en verksamhet blir ansvarig även för tidigare verksamhetsutövares bidrag till föreningen. I domen har det fastslagits att föreläggande om efterbehandlingsåtgärder får riktas mot vem som helst av dem som bedrivit eller bedriver den verksamhet som bidragit till föreningen.

I målet hade en ny ägare övertagit en skrotningsverksamhet. Trots att det i domen konstaterats att huvuddelen av föreningen uppkommit *före* överlåtelsen, ansåg Miljööverdomstolen att det inte förelåg något hinder mot att rikta förelägandet mot den nye ägaren. En ny ägare blir alltså efterbehandlingsansvarig för föreningar som uppstått före överlåtelsen, om ägaren anses *bedriva den verksamhet som har bidragit till föreningen*. Det är alltså fråga om att bedöma huruvida en ny ägare kan anses bedriva verksamheten som bidragit till föreningen. Detta förutsätter således en precisering av begreppen *verksamhet som bidragit till föreningen* och *den som bedriver verksamhet*.

Problemställningen i denna uppsats utgår från att det vid fastställande av nya ägares efterbehandlingsansvar för föreningar som uppstått före överlåtelsen, är nödvändigt att klargöra begreppen *verksamhet som bidragit till föreningen* och *den som bedriver verksamhet*. Begreppen har kommit till uttryckt i både 10 kap 2 § miljöbalken och MÖD 2003:127. I dagsläget finns dock inte någon vedertagen definition av innebörden av dessa begrepp. Vad är det egentligen som utgör en verksamhet i detta sammanhang? Kan enbart förvärv av några tillgångar i en verksamhet konstituera efterbehandlingsansvar på den grunden att det anses vara fråga om bedrivande av en verksamhet som (tidigare) bidragit till föreningen?

En klargörande genomgång av rättsläget är enligt min mening nödvändig, särskilt med tanke på de konsekvenser som kan uppstå för nya ägare. Från deras sida finns ett väsentligt behov av att veta hur dessa begrepp kommer att tolkas när det gäller fastställandet av ett eventuellt efterbehandlingsansvar. På så sätt kan de bättre ha klart för sig om deras förvärv i framtiden kan komma att medföra ett efterbehandlingsansvar för föreningar som endast bygger på tidigare ägares miljösynder.

1.3 Syfte och problemställningar

Det övergripande syftet med denna framställning är att undersöka nya ägares efterbehandlingsansvar vid inkrämsöverlåtelser. Fokus i uppsatsen är att utreda efterbehandlingsansvaret som uppkommer till följd av föreningar som uppstått *före* förvärvet.

² Miljööverdomstolens dom 2003-12-05, MÖD 2003:127.

Inkråmsöverlåtelse kan variera till sin omfattning och inbegriper således både övertagande av en hel verksamhet eller enbart vissa delar. Min tanke med uppsatsen är att behandla båda situationerna.

Som framgår under problemformuleringen och som led i fastställandet av nya ägares efterbehandlingsansvar krävs det en precisering av innehållet i begreppen *verksamhet som bidragit till föreningen* och *den som bedriver verksamhet*. Mitt syfte innefattar därmed även att klargöra och diskutera vilken innebörd som kan tillskrivas dessa begrepp.

De problemställningar som jag har för avsikt att behandla i uppsatsen är;

- Vilket innehåll kan tillskrivas begreppet *verksamhet som bidragit till föreningen* vilken kommer till uttryck i både 10 kap 2 § miljöbalken och MÖD 2003:127?
- Vilket innehåll kan tillskrivas begreppet *den som bedriver verksamhet*?
- Med utgångspunkt i ovan angivna problemställningar, kan nya ägare, som övertagit en verksamhet eller förvärvat delar av en verksamhet, bli efterbehandlingsansvariga för föreningar som uppstått *före* överlåtelsen?

1.4 Terminologi

I denna framställning har begreppen *verksamhet som bidragit till föreningen* och *den som bedriver verksamhet* en central betydelse. Jag har valt att benämna ovanstående begrepp som dels ett »verksamhetsbegrepp« och dels ett »verksamhetsutövarbegrepp«. Då jag i framställningen behandlar verksamhetsbegreppet är det sålunda begreppet *verksamhet som bidragit till föreningen* som åsyftas. Det senare begreppet faller inom ramen för verksamhetsutövarbegreppet.

1.5 Metod och material

Jag har med stöd av sedvanlig juridisk metod undersökt gällande rätt med avseende på nya ägares efterbehandlingsansvar för föreningar som uppstått före överlåtelsen. Detta har sålunda innefattat en analys av innebörden av dels verksamhetsbegreppet och dels verksamhetsutövarbegreppet. Min metod har varit att *definiera*, *jämföra* och att *diskutera* problemställningen utifrån ett traditionellt juridiskt tillvägagångssätt. I det *första steget* har jag studerat rättspraxis och miljörettslig doktrin i syfte att definiera de mest centrala och typiska frågor som uppkommer i samband med denna problemställning. Då problemställningen inte har berörts i någon större omfattning i vare sig förarbeten, rättstillämpning eller den miljörettsliga doktrinen, har jag i mitt *andra steg* jämfört förevarande situation med hur detta frågeställning har

reglerats i andra lagar eller EG-direktiv. Jag har även inom detta steg jämfört med konkursboets efterbehandlingsansvar för konkursgäldenärens verksamhet. Detta förhållande ger nämligen i princip upphov till en liknande problematik som den som är för handen i det här fallet. I det tredje och *sista steget* har jag sammanfört det som jag har kommit fram till under de tidigare stegen och haft detta som utgångspunkt i min fortsatta analys och diskussion.

Vad gäller det material som legat till grund för uppsatsen, har jag i huvudsak använt mig av rättspraxis och uttalanden från den miljörättsliga doktrinen. Den rättspraxis som studerats är inhämtad från Miljööverdomstolen, Miljödomstolen och Koncessionsnämnden.

1.6 Avgränsningar

Denna uppsats avser endast behandla efterbehandlingsansvaret för föroreningar som uppstår på grund av *skadefall*. Det efterbehandlingsansvar som uppstår på grund av förvaring, kommer därför inte att behandlas i uppsatsen. Vidare behandlar denna uppsats enbart spørgsmålet huruvida en ny ägare *kan göras ansvarig* för en förorening som uppstått före överlåtelsen och som denne inte personligen har bidragit till. Vilken påverkan en skälighetsbedömning får för efterbehandlingsansvaret i förevarande fall kommer således inte belysas. Skälighetsbedömningen kommer endast kort att beröras under det allmänna kapitlet om efterbehandlingsansvaret.

1.7 Disposition

Uppsatsen inleds med att i *kapitel 2* översiktligt redogöra för efterbehandlingsansvaret i allmänhet. Detta kapitel belyser således de grundläggande utgångspunkterna som finns gällande efterbehandling av förorenade områden. I *kapitel 3* diskuterar jag verksamhetsbegreppet. Därefter går jag över till att i *kapitel 4* behandla verksamhetsutövarbegreppet. Efter genomgången av dessa begrepp behandlas i följande kapitel, *kapitel 5*, mer specifikt efterbehandlingsansvaret efter inkråmsöverlåtelser. I *kapitel 6* återfinns några avslutande ord där jag gör en återkoppling till det som jag har kommit fram till under uppsatsens gång.

Vad gäller min analys framgår denna i huvudsak under angivna rubriker i anslutning till respektive kapitel. Det förekommer dock att jag på vissa ställen har bedömt det mer pedagogiskt att föra en diskussion/analys i den löpande texten. I sådana fall är detta tydligt utmärkt i texten.

2 Allmänt om efterbehandlingsansvaret

2.1 Avhjälpanderegeln

I miljöbalkens 2 kap har lagstiftaren låtit ett antal *allmänna hänsynsregler* komma till uttryck. Av hänsynsreglerna framgår ett antal övergripande principer om hänsyn till miljön som en verksamhetsutövare i sin verksamhet är skyldig att iaktta och följa. Bland dessa regler är det den så kallade *avhjälpanderegeln* i 2 kap 8 § miljöbalken som i första hand är av intresse för denna uppsats. Bestämmelsen är den mest centrala när det gäller efterbehandlingsansvaret för förorenade områden. Det är i denna bestämmelse som det principiella ansvaret slås fast för alla verksamhetsutövare;

”Alla som bedriver eller har bedrivit en verksamhet eller vidtagit en åtgärd som medfört skada eller olägenhet för miljön ansvarar till dess skadan eller olägenheten har upphört för att denna avhjälps i den omfattningen det kan anses skäligt enligt 10 kap. I den mån det föreskrivs i denna balk kan istället skyldighet att ersätta skadan eller olägenheten uppkomma.”

I bestämmelsen stadgas ett reparativt miljöansvar. Den som orsakat en skada eller olägenhet är enligt regeln ansvarig för att avhjälpa föroreningen. Avhjälpandet kan ske antingen genom att förorenaren vidtar faktiska åtgärder för att komma till rätta med föroreningen, eller att denne med egna medel står för kostnaderna att låta någon annan utföra de efterbehandlingsåtgärder som krävs.

Skyldigheten att avhjälpa kvarstår till dess att olägenheterna upphör.³ Med hänsyn till detta kan verksamhetsutövaren inte undkomma ett efterbehandlingsansvar genom att överlåta verksamheten till någon annan eller låta verksamheten upphöra. Efterbehandlingsansvaret är dock begränsat till vad som anses vara skäligt enligt 10 kap 4 § miljöbalken. Omfattningen på ansvaret skall därför föregås av en skälighetsbedömning.⁴

Vad gäller tillämpningsområdet för 2 kap 8 § miljöbalken omfattas i princip alla slags verksamheter och åtgärder.⁵ Denna bestämmelse tar utöver förorenade områden, även sikte på andra sätt som en miljö kan skadas på, exempelvis genom bullrande verksamhet, skakning och strålning.⁶ Detta innebär att 2 kap 8 § miljöbalken har en större räckvidd än efterbehandlingsreglerna i 10 kap miljöbalken. I det senare fallet är reglerna endast tillämpliga på efterbehandling av *förorenade* mark- och

³ Michanek, G., Zetterberg, C., (2004) s 138.

⁴ Skälighetsbedömningen behandlas mer ingående under rubrik 2.3.

⁵ Michanek, G., Zetterberg, C., (2004) s 138.

⁶ Bengtsson, B., (2003) s 163.

vattenområden, byggnader och anläggningar. Även den *inre miljön* omfattas alltså av 10 kap miljöbalken. Detta innebär att exempelvis asbest i byggnader omfattas av efterbehandlingsreglerna i 10 kap miljöbalken.⁷

2.2 Vem är ansvarig?

I 10 kap 2 § miljöbalken framgår vem som i första hand är ansvarig för utredning och efterbehandling av förorenade områden;

”Ansvarig för efterbehandling av sådana områden, byggnader eller anläggningar som anges i 1 § är den som bedriver eller har bedrivit en verksamhet eller vidtagit en åtgärd som har bidragit till föroreningen (verksamhetsutövare).”

Ansvarig för efterbehandling av förorenade områden är enligt bestämmelsen *verksamhetsutövaren*. Det är till verksamhetsutövarna som tillsynsmyndigheterna i första hand riktar sitt föreläggande om skyldighet att vidta efterbehandlingsåtgärder.

I de fall det är svårt att bedöma vem som skall betraktas som verksamhetsutövare, är avgörande för bedömningen vem som haft den *faktiska och rättsliga rådigheten* över verksamheten.⁸ Viss vägledning härom kan hämtas från lag (1999:381) om åtgärder för att förebygga och begränsa följderna av allvariga kemikalieolyckor, den så kallade Sevesolagen.⁹ I Sevesolagens definition av verksamhetsutövarbegreppet följer bland annat att även den som har rätt att fatta avgörande ekonomiska beslut om verksamhetens eller anläggningens tekniska drift, är vid sidan av den som faktiskt driver verksamheten att betrakta som verksamhetsutövare. Härigenom betraktas även den som är *överordnat ansvarig* för en verksamhet som verksamhetsutövare. Sevesolagens betydelse vid tolkningen av verksamhetsutövarbegreppet har dock varit omdiskuterat i den juridiska doktrinen. Med hänsyn till detta får det anses råda en viss tveksamhet om denna tolkning håller i efterbehandlingsfallen.¹⁰ Jag återkommer till denna diskussion längre fram i uppsatsen under rubrik 4.4.

Även *markägare* kan bli ansvariga för efterbehandling av förorenade områden. Efterbehandlingsansvaret kan i detta fall grundas på dels *förvaringsfall* och dels på 10 kap 3 § miljöbalken vilken stadgar om ett sekundärt ansvar för dem som förvärvat en fastighet och vid förvärvet känt till föroreningarna eller då borde ha upptäckt dem. Vad gäller förvaringsfallen avses med detta de situationer när markägare förvarar något på fastigheten. Det kan vara avfall, oljefat eller andra giftiga ämnen i exempelvis tunnor eller cisterner som läckt ut i marken och därmed orsakat miljöskador. I dessa fall bedriver markägaren miljöfarlig verksamhet enligt

⁷ Forsbacka, K., Lampi-Fagerholm, E., (2004) s 958.

⁸ Bengtsson, B., m.fl., (2000) s 9:5 f.

⁹ Darpö, J., (2003) s 67.

¹⁰ SOU 2006:39 s 111.

9 kap 1 § miljöbalken och betraktas därmed även som verksamhetsutövare enligt 10 kap 2 § miljöbalken.

Ansvarig för efterbehandling av förorenade områden kan även åvila *konkursbon*. Konkursbon kan ådra sig ett efterbehandlingsansvar dels i de fall då föroreningen härrör från förvaringsfall och konkursboet sålunda betraktas som utövare av miljöfarlig verksamhet, och dels genom att konkursboet fortsätter att bedriva konkursgäldenärens verksamhet.

2.3 Skälighetsbedömning

I 10 kap 4 § miljöbalken framgår att fastställande av efterbehandlingsansvarets omfattning alltid skall föregås av en skälighetsbedömning. Skälighetsbedömningen innebär att olika faktorer vägs mot varandra. Hänsyn tas bland annat till hur lång tid som har förflutit från det att föroreningarna har ägt rum, vilka skyldigheter som verksamhetsutövaren haft för att förhindra framtida skador, samt till omständigheterna i övrigt.¹¹

Skälighetsbedömningen görs lämpligen i två steg.¹² I det *första steget* skall en bedömning göras med avseende på vad som är miljömässigt motiverat. Detta innebär att en avvägning görs mellan nyttan av att vidta en efterbehandlingsåtgärd och kostnaden för att utföra den. I det *andra steget* fastställs verksamhetsutövarens andel i efterbehandlingsansvaret utifrån olika faktorer i det enskilda fallet. Det två viktigaste faktorerna som granskas i detta steg är *tidsaspekten* och *följsamheten med dåtidens krav*.

Vad gäller *tidsaspekten* bedöms här hur lång tid som har förflutit från det att föroreningarna uppstått. Det kan alltså finnas skäl att i det enskilda fallet jämkna efterbehandlingsansvaret med hänsyn till att föroreningen uppstått långt tillbaka i tiden. Riktlinjen är att ju närmare föroreningen kan hänföras tillbaka till år 1969, desto mindre ansvar.¹³ Skälen för jämkning blir sedan mindre ju närmare i tiden som föroreningen har ägt rum.¹⁴

Vad avser *följsamheten med dåtidens krav* är just efterlevnaden av eventuella villkor i tillståndet en viktig faktor i bedömningen. Även den *allmänna aktsamheten* bedömd utifrån vad som kunde krävas av ett motsvarande företag i enlighet med dåtidens kunskap och branschpraxis bör tillmätas vikt i bedömningen.¹⁵ Om verksamheten *inte* har bedrivits på ett vid den tiden accepterat sätt, eller i strid med givna villkor, bör denna omständighet normalt inverka till nackdel för den efterbehandlingsskyldige.¹⁶ Utfallet av skälighetsbedömningen bör även

¹¹ Darpö, J., (2003) s 32.

¹² Darpö, J., (2003) s 32.

¹³ Darpö, J., (1998) s 886.

¹⁴ Naturvårdsverket (2006) s 29.

¹⁵ Darpö, J., (1998) s 886.

¹⁶ Naturvårdsverket (2006) s 30.

vara beroende av vilka slags efterbehandlingsåtgärder som krävs. Jämkning av ansvaret gör sig av denna anledning inte gällande med samma styrka i fråga om undersökningar som vid efterbehandlingsåtgärder.¹⁷

Om en verksamhetsutövare *visar* att denne genom sin verksamhet endast har bidragit till föroreningen i begränsad mån, beaktas även detta.¹⁸ Kan verksamhetsutövaren visa att denne inte alls har bidragit till föroreningen, utan föroreningen endast beror på åtgärder från andra verksamhetsutövare, torde det normalt inte vara skäligt att ålägga honom ett efterbehandlingsansvar för den delen av föroreningen.¹⁹

Resultatet av en skälighetsbedömning enligt 10 kap 4 § miljöbalken kan således bli att förorenaren får stå för samtliga efterbehandlingsåtgärder som bedöms nödvändiga, en del av dem, eller till och med gå helt fri från dem.

2.4 Solidariskt ansvar

Om flera verksamhetsutövare har bidragit till en förorening föreligger det enligt 10 kap 6 § miljöbalken ett solidariskt ansvar mellan utövarna. Med detta menas att var och en som bidragit till föroreningen kan åläggas att stå för hela den efterbehandling som bedöms vara skälig enligt 10 kap 4 § miljöbalken. En tillsynsmyndighet kan med stöd av denna bestämmelse vända sig mot vem som helst av dem som bidragit till föroreningen och framföra ett krav om att denne är skyldig att vidta efterbehandlingsåtgärder. Är verksamheten fortfarande pågående bör föreläggandet i första hand riktas till den nuvarande verksamhetsutövaren.²⁰

Bestämmelsen innehåller även en skyddsregel för det fall en verksamhetsutövare kan visa att dennes bidrag till föroreningen är obetydligt. Verksamhetsutövaren skall i sådana fall endast ansvara för den del som motsvarar bidraget till föroreningen.

Den som på grund av regeln om solidariskt ansvar får betala för andras efterbehandling, är därefter hänvisad till att söka kostnadstäckning från övriga verksamhetsutövare genom att väcka särskild talan vid miljödomstolen enligt 20 kap 2 § 1 st. 7 p. miljöbalken.

¹⁷ Naturvårdsverket (2006) s 31.

¹⁸ Prop. 1997/98: 45, del II, s 121.

¹⁹ Prop. 1997/98: 45, del II, s 121.

²⁰ Bengtsson, B., m.fl. (2000) s 10:6.

3 Verksamhetsbegreppet

3.1 Inledning

Det har tidigare i framställningen konstaterats att verksamhetsbegreppet i 10 kap 2 § miljöbalken är av central betydelse för fastställandet av nya ägares efterbehandlingsansvar för föroreningar som uppstått före överlåtelsen. Verksamhetsbegreppet är dock långt ifrån klart till sitt innehåll, varför det krävs en närmare precisering av vad detta begrepp egentligen omfattar.

Det finns inte någon allmängiltig definition om vad lagstiftaren åsyftar med begreppet. När det gäller vägledning från förarbeten som kan ligga till grund för att tolka begreppet, finns det endast uttalat att en åtgärd till skillnad från en verksamhet är av ”momentan art”.²¹ En verksamhet bör därför betraktas som något varaktigt och som antingen pågår kontinuerligt eller är av återkommande natur.²²

Eftersom det i förevarande fall handlar om övertagande av en verksamhet, eller delar av en verksamhet, som fortsätter att bedrivas efter överlåtelsen, föreligger det normalt sett inte några svårigheter att avgöra om det i fallet rör sig om en verksamhet eller åtgärd. Detta uttalande ger därmed inte mycket ledning i det här fallet.

Uttrycket ”verksamhet” förekommer även i andra kapitel i miljöbalken. I 9 kap miljöbalken stadgas det om *miljöfarliga verksamheter*. Uttrycket miljöfarliga verksamheter har dock inte längre samma avgörande betydelse som det hade vid tillämpningen av miljöskyddslagen. När miljöskyddslagen fortfarande gällde kunde regler om efterbehandling endast tillämpas på verksamheter som föll in under det som ansågs vara en miljöfarlig verksamhet.²³ Detta skiljer sig således från tillämpningen av de nuvarande efterbehandlingsreglerna i 10 kap miljöbalken då detta kapitel gäller för alla typer av verksamheter som orsakat en skada till följd av förorening. I praktiken är det dock nästintill uteslutande miljöfarliga verksamheter enligt definitionen i 9 kap miljöbalken som orsakar föroreningsskador och som utlöser ett efterbehandlingsansvar enligt 10 kap miljöbalken.²⁴

I 11 kap miljöbalken stadgas det om ytterligare en ”verksamhet”. Kapitlet reglerar *vattenverksamhet*. Jag skall inte närmare beröra vad som avses med att bedriva vattenverksamhet, utan min tanke har endast varit att här visa på att det förekommer flera ”verksamheter” i miljöbalken än det som stadgas i 10 kapitlet.

²¹ Prop. 1997/98:45, del II, s 205.

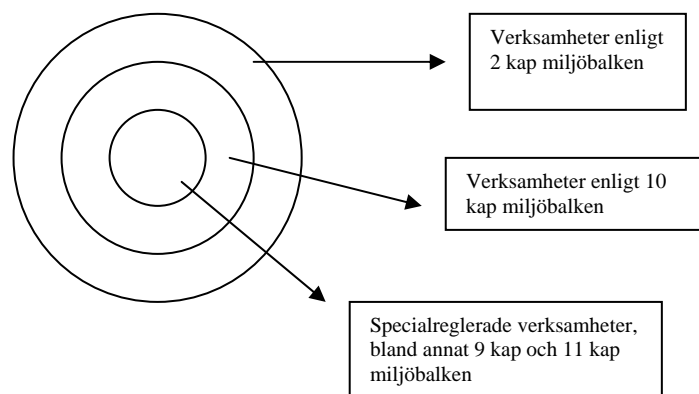
²² Michanek, G., Zetterberg, C., (2004) s 109.

²³ Bengtsson, B., (2000) s 10:1f.

²⁴ Bengtsson, B., (2000) s 10:1f.

Både 9 kap och 11 kap miljöbalken avser specialreglerade verksamheter. Detta innebär att tillämpningsområdet är snävare än det som följer av de allmänna hänsynsreglerna i 2 kap miljöbalken. De specialreglerade verksamheterna omfattar endast fasta störningskällor.²⁵ Medan de allmänna hänsynsreglerna även gäller för rörliga störningskällor, såsom flygplan, tåg och andra transportmedel.

Tillämpningsområdet för de olika ”verksamheterna” och hur de förhåller sig till respektive kapitel i miljöbalken kan illustreras med följande figur;

I denna framställning är det verksamheter enligt 10 kap miljöbalken som är i fokus. Som framgår av ovanstående figur innebär det att verksamhetsbegreppet enligt 10 kap miljöbalken innefattar de specialreglerade verksamheterna i 9 kap och 11 kap miljöbalken. På grund av att efterbehandlingsreglerna i 10 kap miljöbalken endast avser skador som uppkommit till följd av förorening, omfattar dock inte 10 kap miljöbalken alla verksamheter vilka omfattas av begreppet i 2 kap miljöbalken.

3.2 Rättspraxis

När det gäller föreläggande om efterbehandlingsåtgärder enligt 10 kap 2 § miljöbalken, måste en bedömning göras avseende vilken verksamhet det är som har bidragit till föroreningen. Tillsynsmyndigheten riktar därefter föreläggandet om efterbehandling till den som betraktas vara verksamhetsutövare för denna verksamhet.

Som berörts tidigare, är just spørsmålet beträffande verksamhetsbegreppet, av central betydelse för problemställningen i uppsatsen. Det är således beklagligt att begreppet inte har behandlats i någon större utsträckning av vare sig lagstiftaren eller rättstillämpningen. I anledning av detta har jag i stor utsträckning varit hänvisad till avgöranden och uttalanden som inte

²⁵ Michanek, G., Zetterberg, C., (2004) s 109.

direkt kan kopplas till uppsatsens problemställning, men som ändå ger viss ledning i hur begreppet borde tolkas.

3.2.1 MÖD 2005:30

Bakgrunden i målet var följande. En verksamhetsutövare (Bolaget) hade bedrivit miljöfarlig verksamhet på en fastighet sedan början av 1900-talet fram till 1974 då en ny verksamhetsutövare tog över och bedrev verksamheter fram till 1990. Vid verksamhetens avslutande utförde den nye verksamhetsutövaren markundersökningar och efterbehandlingsåtgärder vilka godkändes av länsstyrelsen. Fastigheten såldes 1999 till ett fastighetsbolag. Därefter visade det sig att fastigheten fortfarande var förorenad och att föreningarna hänförde sig till den del av verksamhet som bedrivits på fastigheten under en tid före 1961. Länsstyrelse förlade därför den ursprungliga verksamhetsutövaren, Bolaget, att vidta markundersökningar.

Bolaget hade fram till 1974 bedrivit olika former av miljöfarlig verksamhet inom den förorenade fastigheten. Verksamheten hade förändrats ett flertal gånger under årens lopp. Tillverkning hade skett av bland annat tjärpapp, fenolhartser, asfaltprodukter, samt fenol- och polyesterpressmassor. Av utredningen i målet framstod det som ostridigt att det var användningen av tjärprodukter som hade orsakat föroreningen. Den delen av verksamheten upphörde emellertid före den 30 juni 1969. Med hänsyn till detta hade Miljööverdomstolen att ta ställning till hur begreppen miljöfarlig verksamhet och faktisk drift i övergångsbestämmelsen till miljöbalken skulle tolkas.

Miljööverdomstolen anförde följande i domskälen.

För att en verksamhetsutövare som bedrivit en verksamhet skall kunna göras ansvarig för utredning och efterbehandling enligt 10 kapitlet miljöbalken krävs bl.a. att den faktiska driften pågått efter den 30 juni 1969. Det räcker alltså inte med att den miljöfarliga verksamheten pågått i en passiv fas efter detta datum. (---). Genom att Bolaget fortsatt driften av den miljöfarliga verksamheten efter den 30 juni 1969 kan Bolaget bli föremål för krav på utredningar trots att den del av verksamheten som orsakat markföroreningen upphört före detta datum. Miljööverdomstolen instämmer således i den bedömning som både länsstyrelsen och miljödomstolen har gjort.

Miljööverdomstolen fann således att Bolaget var ansvarig adressat för föreläggandet då det faktiskt bedrivit verksamhet på fastigheten efter den 30 juni 1969.

3.2.2 MÖD 2003:127

Målet avsåg ett föreläggande att vidta undersökningar av en PCB-förening som hade påträffats i Umeälven. Det var ostridigt att föreningarna i fallet hade uppkommit genom en skrotningsverksamhet som bedrivits på en närliggande fastighet sedan flera år tillbaka. Verksamheten hade ursprungligen bedrivits av AB Umeå Metallaffär som sedan förvärvats av ett finskt bolag Kuusakoski Oy. Verksamheten hade därefter överlåtits till ett svenskt dotterbolag, Arvamet AB, vilken är det företag som tillsynsmyndigheten riktade föreläggandet att inkomma med redovisning om upplägg av undersökning av Umeälv med avseende på PCB-förekomst.

Arvamet överklagade beslutet och anförde som skäl härför att de inte på något sätt har bidragit till föreningen. Föreningen hade uppkommit före överlåtelsen och hade därför enbart orsakats av tidigare verksamhetsutövare. Arvamet hade inte heller i sin verksamhet hanterat något PCB-haltigt material. Den verksamhet som Arvamet bedrivit på fastigheterna kunde alltså inte ha orsakat, eller bidragit till, de i målet aktuella föreningarna. Arvamet tillhörde därför inte den krets av företag som kunde göras ansvarigt enligt 10 kap 2 § miljöbalken.

Miljööverdomstolen konstaterade att den skrotningsverksamhet som bedrivits på fastigheterna bedrivs alltså, men sedan den 1 november 1999 av Arvamet som verksamhetsutövare. Arvamet bedriver således den verksamhet som orsakat PCB-föreningarna i Umeälven. Miljööverdomstolen anförde därefter att det finns stöd i förarbetena att rikta kraven till den nuvarande verksamhetsutövaren. Detta synsätt är även i överensstämmelse med den praxis som utvecklats under miljöskyddslagen och som innebär att den som tar över en verksamhet övertar såväl rättigheter som skyldigheter. Med hänsyn till detta fastslår Miljööverdomstolen att krav om efterbehandlingsåtgärder kan riktas mot vem som helst av dem som bedrivit eller bedriver verksamheten.

Av intresse hör även att Miljööverdomstolen *också* i domskälen konstaterar att det av utredningen i målet framgår att en viss förening *fortfarande sker* från den aktuella fastigheten till älven, om än i en begränsad omfattning.²⁶ Jag vill även i detta sammanhang lyfta fram ett uttalande som Miljödomstolen gjorde i sina domskäl i anslutning till detta avgörande;

”Arvamet AB har gjort gällande att föreningen uppkommit innan bolaget förvärvade verksamheten och att bolaget inte har något ansvar för föreningen. Miljödomstolen konstaterar inledningsvis att det överlåtande bolagets befattning med verksamheten visserligen upphört i och med överlåtelsen till Arvamet AB. Då verksamheten därefter drivits vidare, i allt

²⁶ På grund av detta uttalande är det osäkert huruvida Miljööverdomstolen grundade sitt beslut på att Arvamet övertagit den tidigare verksamheten och därmed är efterbehandlingsansvarig. Beslutet skulle lika gärna kunna grundas på att det fortfarande sker en viss förening från fastigheten och det därmed kan anses att Arvamet själv har bidragit till föreningen.

väsentligt oförändrad, av Arvamet AB kan dock inte, såsom bolaget gjort gällande, anses att verksamheten har upphört genom överlåtelsen. Det förhållandet att Arvamet AB, till skillnad från tidigare bolag, inte mottar PCB-haltigt skrotmaterial medför inte annan bedömning. Överlåtelsen får således anses innefatta även de skyldigheter som utövandet av den miljöfarliga verksamheten medför enligt miljöbalken.”

3.2.3 KN B 265/96

Detta mål rörde efterbehandling av en förorenad fastighet vilken hade utnyttjats av Stockholms Segelsällskap för båtuppläggning ute på Ekerö i Stockholms skärgård. Verksamheten på denna fastighet hade dock nedlagts och flyttats till en annan plats. Det nya området låg emellertid i nära anslutning till den förorenade fastigheten som tidigare hade disponerats av segelsällskapet.

Koncessionsnämnden fann, till skillnad från Länsstyrelsen som hade gjort den bedömningen att verksamheten var nedlagd, att verksamheten fortfarande var pågående. I beslutet anförde Koncessionsnämnden att verksamheten som bedrivits på den tidigare platsen måste ses som en del av den samlade verksamheten. Koncessionsnämnden ansåg därför att den omständigheten att området inte längre utnyttjades av segelsällskapet inte innebar att verksamheten hade upphört i den mening som avsågs i 5 § första stycket sista meningen miljöskyddslagen.

Med verksamhet i denna bestämmelse skulle det enligt Koncessionsnämnden förstås den huvudsakliga verksamhet som utövas eller har utövats av, i detta fall, segelsällskapet. Segelsällskapet hade därför ett ansvar för de störningar från den tidigare verksamheten som omgivningen kunde utsättas för. Ett föreläggande kunde således riktas till segelsällskapet.

3.2.4 KN 138/94

Detta mål avsåg fastställande av en efterbehandlingsplan för Åsengruvan. Koncessionsnämnden hade tidigare genom beslut lämnat tillstånd till Boliden Metall Aktiebolag (Bolaget) för dåvarande och planerad verksamhet vid anriktningsverk och övriga industrianläggningar i Boliden samt vid gruvor i Långsele, Långdal, Renström, Udden, Kedträsk och Åsen, allt inom Skellefteå och Norsjö kommuner. Den planerade verksamheten avsåg bland annat malmbrytning. I tillståndet hade det föreskrivits ett villkor om att Bolaget i god tid innan verksamheten beräknades upphöra skulle anmäla till Koncessionsnämnden dels åtgärder för iordningställandet av området, och dels skyddsåtgärder avseende tiden efter nedläggningen. Bolaget har med anledning av detta villkor inkommit med förslag till efterbehandlingsplan för Åsengruvan.

Länsstyrelsen och Naturvårdsverket har dock med anledning av den förslagna efterbehandlingsplanen för Åsengruvan yttrat att planen även borde innefatta efterbehandling av Åsen Östra Mellersta gruva.

Bolaget har motsatt sig detta med hänvisning till att det inte har förekommit någon brytning i denna gruva sedan slutet av 1920-talet och att fyndigheten enbart "av praktiska skäl" kom att omfattas av det erhållna tillståndet. Bolaget ansåg därmed att efterbehandlingen för denna gruva borde bekostas av samhällsmedel eftersom verksamheten avslutats långt före miljöskyddslagens tillkomst.

Koncessionsnämnden anförde därefter i beslutet att det var uppenbart att bolaget med den ansökan som låg till grund för tillståndet även avsåg att brytningen skulle omfatta Åsen Östra Mellersta Gruva. Eftersom bolaget i sin tillståndsansökan gett uttryck för att brytning även skulle ske i Åsen Östra Mellersta gruva saknades det vid den tiden anledning att ta ställning till frågan om krav på efterbehandling kunde riktas mot bolaget på grund av den tidigare verksamheten som hade bedrivits där. Koncessionsnämnden ansåg därför att efterbehandlingsvillkoret i Bolagets tillstånd avsett efterbehandling av hela det område som omfattades av tillståndet. På grund av det anförda var Bolaget skyldigt att även utföra efterbehandling av Åsen Östra Mellersta gruva.

3.2.5 Kommentar

I de avgöranden som refererats ovan framgår att Miljööverdomstolen och Koncessionsnämnden har tillämpat en *vid tolkning* av verksamhetsbegreppet.

Det är intressant att i MÖD 2005:30 notera hur Miljööverdomstolen definierat miljöfarlig verksamhet. Miljööverdomstolen anför i domen att Bolaget kan bli föremål för krav på utredningar trots att användningen av tjärprodukter som orsakat markföroreningen upphört före den 30 juni 1969. Den miljöfarliga verksamheten har alltså ansetts vara i fortsatt drift fastän Bolaget hade upphört med användningen av tjärprodukter 1961 samt att Bolaget mellan åren 1961-1974 haft olika produktionsinriktningar som därmed inneburit andra verkningar på miljön. Vad gäller verksamhetsbegreppet torde ovannämnda förhållande enligt min mening indikera på att en kontinuerlig drift av en mångskiftande miljöfarlig verksamhet kan ge upphov till ett efterbehandlingsansvar, fastän den skadegörande verksamheten har upphört långt tidigare. Det behöver alltså inte vara fråga om *exakt samma verksamhet* för att falla inom verksamhetsbegreppet. Det skall dock tilläggas att det under hela perioden 1961-1974 har varit samma verksamhetsutövare som bedrivit verksamheten och stått för de olika produktionsinriktningarna. Frågan är således om det hade varit någon skillnad på Miljööverdomstolens synsätt om verksamheten istället överlåtits till andra verksamhetsutövare under denna period.

I MÖD 2003:127 är det också intressant att notera hur Miljööverdomstolen konstaterar att verksamheten alltså är pågående fastän det konstaterats att huvuddelen av PCB-föreningen orsakats av tidigare verksamhetsutövare. Den omständighet som troligtvis har legat till grund för Miljööverdomstolens bedömning är att verksamheten i detta fall drivits vidare, i allt väsentligt oförändrad, av Arvamet efter överlåtelsen. Med anledning av detta faller även verksamheten som Arvamet bedriver inom verksamhetsbegreppet i 10 kap 2 § miljöbalken.

Det är dock tveksamt hur långtgående slutsatser som kan dras i anledning av denna dom. Detta med hänsyn till att Miljööverdomstolen även konstaterar att en viss förening fortfarande sker från fastigheten. Med utgångspunkt i detta, har ju Arvamet själv bidragit till föreningen varför det inte är konstigt att Arvamet således skall föreläggas ett efterbehandlingsansvar.

I KN B 265/96 framhöll Koncessionsnämnden att företaget i en bedömning skall ses i sin helhet, och att det inte har någon betydelse att verksamheten lagts ned på en plats för att fortsätta på en annan. Detta avgörande tar främst sikte på avslutande av verksamheter, men kan ändå vara intressant med tanke på att Koncessionsnämnden i beslutet framhåller vikten av att betrakta ett företags verksamhet i sin helhet.

I KN 138/94 tydliggörs en koppling mellan verksamhetens omfattning i ett tillstånd och verksamhetsbegreppet i 10 kap 2 § miljöbalken. Koncessionsnämnden grundade i detta fall föreläggandet om efterbehandlingsåtgärder på att tillståndet för verksamheten även innefattande Åsen Östra Mellersta gruva. Det hade alltså inte någon betydelse att Bolaget aldrig hade bedrivit någon faktisk verksamhet vid denna gruva. Enligt Koncessionsnämnden utgjorde Åsen Östra Mellersta gruva en del av den verksamhet vilken Bolaget hade beviljats tillstånd för. Bolaget var därför även skyldigt till att efterbehandla denna gruva.

Det skall emellertid understrykas att det i KN 138/94 fanns intaget ett villkor om efterbehandling i tillståndet. Efterbehandlingsansvaret grundades således inte på 5 § miljöskyddslagen vilket är motsvarigheten till 10 kap 2 § miljöbalken. Trots detta, är det intressant hur Koncessionsnämnden väljer att tolka själva omfattningen på verksamheten. Koncessionsnämnden har i målet inte fäst någon vikt vid att någon *faktisk drift* inte hade bedrivits på platsen, utan lät tillståndets omfattning ge ledning för omfattningen på verksamheten.

3.3 Verksamheter vid ansökan om tillstånd

För att bedriva miljöfarlig verksamhet krävs tillstånd eller anmälan. I förevarande fall kan möjligen omfattningen av en verksamhets tillstånd ge viss ledning i tolkningen av verksamhetsbegreppet i 10 kap 2 § miljöbalken.²⁷ Detta grundar sig i huvudsak på att det vid tillståndsprövningar är nödvändigt att ta ställning till vad som i fallet skall anses utgöra en verksamhet. Nedan följer ett referat på ett beslut från Koncessionsnämnden vilken möjligen kan tänkas ge vägledning för tolkningen av verksamhetsbegreppet, trots att verksamhetsbegreppet avser ett reparativt ansvar och inte ett preventivt vilket är fallet vid tillståndsprövningar.

3.3.1 KN T 190/92

Ärendet gällde en gemensam ansökan om tillstånd för verkstadsindustri i Gullänget och Mellansel. Bakgrunden i målet var följande. AB Hägglund & Söner drev genom helägda dotterbolag Hägglunds Component AB, Hägglunds Denison Drives AB, Hägglunds Offshore AB samt Hägglunds Vehicle AB verksamhet i Gullänget och Mellansel. ABB Railcar AB bedrev verksamhet i Gullänget i lokaler tillhörande AB Hägglund & Söner.

I ärendet uttalade Koncessionsnämnden att det fick anses att AB Hägglund & Söner genom sina helägda dotterbolag bedrev verksamhet i Gullänget och Mellansel. Koncessionsnämnden anförde att tillstånd bör knytas till det bolag som bedriver den miljöfarliga verksamhet som är föremål för prövning. Koncessionsnämndens uppfattning var att AB Hägglund & Söner hade ett bestämmande inflytande över sina dotterbolag, varför det inte förelåg något hinder mot att tillståndet meddelades detta bolag. Inte heller förelåg det något formellt hinder mot att tillstånd lämnades till ABB Railcar AB, som var ett självständigt bolag i förhållande till AB Hägglund & Söner. I anslutning till detta konstaterade Koncessionsnämnden att det med hänsyn till att verksamheterna i de olika lokalerna i Gullänget var integrerade bör tillståndet för de båda sökandebolagen utfärdas i ett gemensamt beslut.

I det här fallet är det främst det sistnämnda konstaterandet som Koncessionsnämnde gör angående ABB Railcar AB som är av intresse. Koncessionsnämnden framhåller i detta fall att det var fråga om *integrerade verksamheter* och att det av denna anledning fanns skäl till att utfärda tillståndet som ett gemensamt beslut.

Enligt min mening kan alltså detta uttalande möjligen också ligga till grund för att bedöma verksamhetsbegreppet i reparativa sammanhang. I

²⁷ Detta förhållande har inte minst tydliggjorts genom KN 138/94 vilket jag har redogjort för ovan under rubrik 3.2.4 och 3.2.5.

avgörandet har Koncessionsnämnden understrukit att det i fallet handlade om integrerade verksamheter med betoning på att all verksamhet bedrivits inom samma område. Det skall därvid betänkas att ABB Railcar AB var ett självständigt bolag i förhållande till AB Hägglund & Söner. ABB Railcar AB har alltså ingen koppling till AB Hägglund & Söner mer än att de hyr in sig i deras lokaler. Det har inte heller varit fråga om att samtliga av bolagen bedrivit samma verksamhet. Det ovannämnda förhållandet torde därför enligt min mening tyda på att uttrycket verksamhet i miljöbalken är ett vitt begrepp och innefattar således olikartade aktiviteter (verksamheter) såvida det föreligger en gemensam koppling till själva platsen där de olika verksamheterna bedrivs.

Som tidigare anförts är det givetvis tveksamt hur långtgående slutsatser som kan dras i anledning av avgörandet då spørsmålet i uppsatsen rör det reparativa ansvaret. Jag anser dock att Koncessionsnämnden genom sitt beslut om gemensamt tillstånd för bolagen, ger ett visst utrymme för att tolka verksamhetsbegreppet på ett sådant sätt att uttrycket verksamhet inte endast omfattar *en verksamhet* och att uttrycket inte heller uppställer något krav på att det måste vara fråga om bedrivande av *samma verksamhet*.

3.4 Sevesolagens definition av verksamhet

Lag (1999:381) om åtgärder för att förebygga och begränsa följderna av allvarliga kemikalieolyckor kallas ofta för Sevesolagen. Denna lag har tillkommit i anledning av två EG-direktiv²⁸ vilka reglerar säkerhetsaspekterna vid kemikalieolyckor samt en konvention om gränsöverskridande effekter av industriolyckor²⁹.

Sevesolagen finns inte intagen i miljöbalken, men har trots det en särskild koppling till miljöbalken.³⁰ Detta följer av att lagen tillämpas på verksamheter där farliga ämnen hanteras. Den granskning av säkerhetsarrangemangen som krävs för dessa verksamheter är i dessa fall kopplad till tillståndsprövningen enligt miljöskyddslagstiftningen. Men med hänsyn till säkerhetsfrågornas starka anknytning till räddningstjänstlagstiftningen har det dock inte ansetts lämpligt att helt inordna regleringen i miljöskyddslagstiftningen.³¹ I 2 § Sevesolagen ges följande definition av vad som utgör en verksamhet;

Verksamhet: hela det område som står under en verksamhetsutövers ledning eller kontroll eller flera verksamhetsutövers gemensamma ledning eller

²⁸ Rådets direktiv 82/501/EG av den 24 juni 1982 om risker för storolyckor i vissa industriella verksamheter, EGT L 230/1, (Seveso I-direktivet), samt Rådets direktiv 96/82/EG av den 9 december 1996 om åtgärder för att förebygga och begränsa följderna av allvarliga olyckshändelser där farliga ämnen ingår, EGT L 10/13, (Seveso II-direktivet).

²⁹ Den så kallade Industriolyckskonventionen.

³⁰ Darpö, J., (2001) s 67.

³¹ Forsbacka, K., (2000) s 926.

kontroll och där det finns farliga ämnen vid en eller flera anläggningar, inbegripet såväl det geografiska området som gemensamma eller därtill hörande infrastrukturer eller aktiviteter.

Med anledning av denna definition uppstår frågan om definitionen även kan ligga till grund för en motsvarande tolkning i miljöbalken. Sevesolagens betydelse när det gäller att tolka ett begrepp som finns i miljöbalken, har belysts av Miljödomstolen i en dom från 1999³². Målet avsåg en tolkning av verksamhetsutövarbegreppet i miljöbalken. I domen har Miljödomstolen anfört att definitionen av verksamhetsutövarbegreppet i Sevesolagen skulle kunna vara vägledande även för tillståndsärenden enligt miljöbalken. Med hänsyn till detta ansåg Miljödomstolen att det inte förelåg något hinder att betrakta ett moderbolag som verksamhetsutövare beträffande den verksamhet som bedrevs av dess dotterbolag.

Det bör dock i sammanhanget understrykas att det i målet var fråga om ett tillståndsärende. Det är således inte säkert att uttalandet från Miljödomstolen även gäller vid en tolkning då saken gäller fastställande av ett efterbehandlingsansvar. Forsbacka är bland annat i en artikel mycket kritisk till detta avgörande. Hon anser att Sevesolagen inte har en tillräckligt stark koppling till miljöbalken för att utgöra grund för hur verksamhetsutövarbegreppet i miljöbalken skall tolkas.³³

Eftersom domen behandlade verksamhetsutövarbegreppet och inte verksamhetsbegreppet, samt att det dessutom var fråga om ett tillståndsärende, medför att det föreligger en osäkerhet i hur omfattande analogier som kan dras i anledning av domen.

För det fall Sevesolagen kan anses utgöra underlag för att tolka verksamhetsbegreppet i miljöbalken framgår i sådana fall att verksamhetsbegreppet till sitt innehåll skall tolkas extensivt.

Av 2 § Sevesolagen följer att definitionen av vad som utgör en verksamhet inte har begränsats till att endast omfatta *ett enda* företags verksamhet. Begreppet gäller även för samlokaliserade företag som ingår i en koncern.³⁴ Hela det område som faller under flera verksamhetsutövarers gemensamma ledning och kontroll omfattas av begreppet verksamhet. Som skäl härför har lagstiftaren anfört att uppdelningar av en verksamhet på flera dotterbolag skulle innebära att de särskilda säkerhetsbestämmelserna skulle kunna kringgå genom att mängderna farliga ämnen i de olika verksamheterna inte räknades samman. Denna olägenhet avhjälpas därmed genom att definitionen av en verksamhet även avser det område som sorterar under flera verksamhetsutövarers gemensamma ledning.³⁵ Det görs dock ett förtydligande från lagstiftarens sida att definitionen av en verksamhet självfallet inte skall avses ett företags eller koncerns hela verksamhet, som

³² M 115-99.

³³ Forsbacka, K., (2000) s. 927.

³⁴ Prop. 1998/99:64 s 35f.

³⁵ Prop. 1998/99:64 s 35f.

kan vara spridd på många olika platser och orter, utan endast den verksamheten som bedrivs på en plats.³⁶

Av det ovan anförda framgår det således att Sevesolagens definition av en verksamhet, till stor del har utformats i syfte att förhindra missbruk. Med hänsyn till detta torde det även vara på sin plats att diskutera vilka risker som föreligger för missbruk genom att tillämpa en snäv definition av verksamhetsbegreppet i 10 kap 2 § miljöbalken.

Enligt min mening skulle en för snäv definition av verksamhetsbegreppet enligt miljöbalken ge upphov till i princip samma olägenheter som uppstår i Sevesolagen. En för snäv definition skulle i detta fall leda till att företag skulle kunna kringgå, eller i vart fall avsevärt minska, ett potentiellt efterbehandlingsansvar genom att ”dela upp” verksamheten på flera dotterbolag. Företaget skulle alltså enbart vara efterbehandlingsskyldigt för *exakt* den verksamhet som de har bedrivit. ”Verksamhet som bidragit till föroreningen” skulle därigenom endast avse den verksamhet som faktiskt har bidragit till föroreningen. Därmed skulle företaget många gånger undgå ett efterbehandlingsansvar för den verksamhet som företaget också har bedrivit, fast vid sidan av bedrivandet av sin huvudverksamhet.

3.5 Den miljörättsliga doktrinen om verksamhetsbegreppet

Det finns även några enstaka uttalanden i den miljörättsliga doktrinen vilka har behandlat spørsmålet kring tolkningen av verksamhetsbegreppet i 10 kap miljöbalken.

Darpö har bland annat i anslutning till de rättsfall som redovisats ovan (KN 138/94 och KN B 265/96) i sin avhandling anfört; ”Som jag ser det, är det också så att ”verksamhet” är ett betydligt vidare begrepp än själva den skadegörande handlingen som orsakade föroreningen. I enlighet med den praxis som utvecklats i KN bör uttrycket reserveras för aktiviteten i sin helhet, inte bara de delar av den som orsakade skadan. (---) Såsom ”verksamheten” enligt 10 kap. MB bör alltså betraktas *den industriella verksamheten i sin helhet*, inte själva utsläppet eller deponeringen. En viss vägledning i denna bedömning bör kunna hämtas från tillståndets omfattning eller hur tillståndsplikten för en viss verksamhet är utformad.”³⁷

Ovannämnda resonemang har också anförts vara tillämpligt på tolkningen av det verksamhetsbegrepp som förekommer i övergångsbestämmelserna till 2 kap 8 § och 10 kap 2 § miljöbalken.³⁸ För att en verksamhetsutövare enligt denna lag skall kunna göras ansvarig för utredning och efterbehandling krävs det att den *faktiska driften* har pågått efter den 30 juni

³⁶ Prop. 1998/99:64 s 35f.

³⁷ Darpö, J., (2001) s 64-65.

³⁸ Se 8 § lag (1998:811) om införande av miljöbalken.

1969. Avgörande i en sådan bedömning blir därför vad som avses med att bedriva verksamhet. Detta förhållande har blivit belyst ovan genom MÖD 2005:30. I anslutning till tolkningen av begreppet i övergångsbestämmelserna har det anförts att företaget betraktas i sin helhet och att en bedömning skall göras utifrån hela den industriella verksamheten som verksamhetsutövaren har bedrivit på platsen.³⁹

Verksamhetsbegreppet har även berörts i en ansvarsutredning vilken upprättades i samband med MÖD 2006:36 av länsstyrelsen för Västerbottens län. I denna utredning framhålls att begreppet verksamhet inte bör tolkas alltför snävt samt att styrande för innehållet i begreppet skall vara den allmänt formulerade målsättningen i 1 kap 1 § miljöbalken. Enligt utredningen är verksamhet ett betydligt vidare begrepp än själva den skadegörande handlingen, som t ex. utsläpp av kvicksilver. Begreppet omfattar därmed hela den industriella aktiviteten där exempelvis kvicksilverhanteringen endast är ett led i verksamheten. Med hänsyn till detta kan alltså en verksamhet fortgå även om den förorenade handlingen har upphört.⁴⁰

3.6 Sammanfattande diskussion

I detta kapitel har jag behandlat vilket innehåll som kan tillskrivas verksamhetsbegreppet i 10 kap 2 § miljöbalken. Med utgångspunkt i den rättspraxis som redovisats under rubrik 3.2 framgår det att verksamhetsbegreppet bör tolkas mot bakgrund av *hela den industriella verksamheten* som bedrivits på platsen. Det har även i den miljörättsliga doktrinen anförts att vägledning i att tolka verksamhetsbegreppet bör kunna hämtas från tillståndets omfattning eller hur tillståndsplikten för en viss verksamhet är utformad.

Tillståndets betydelse för tolkningen av verksamhetsbegreppet har belysts ovan genom KN 138/94 och KN T 190/92. Det är dock, som tidigare anförts, osäkert hur långtgående slutsatser som kan dras med stöd av dessa rättsfall. Min uppfattning är dock att det finns fog för att tillämpa synsättet att en verksamhet i tillståndsärenden bör vara densamma som vid tolkningen av verksamhetsbegreppet i efterbehandlingsfall. Detta grundas inte minst på Darpös uttalande om att vägledning bör kunna hämtas från tillståndets omfattning.

Med hänsyn till det som har framkommit i kapitlet, ger det således stöd för uppfattningen att verksamhetsbegreppet inte endast avser den verksamhet som bidragit till föroreningen, utan det istället är fråga om att göra en helhetsbedömning av hela den verksamhet som bedrivits på platsen. Det är med andra ord nödvändigt att i en bedömning beakta omständigheterna i det enskilda fallet för att kunna fastställa om verksamheten skall anses falla

³⁹ Naturvårdsverket (2006) s 25.

⁴⁰ Länsstyrelsen Västerbottens län, 2004-09-10 s 4.

inom verksamhetsbegreppet. Ett viktigt konstaterande som gjorts i anslutning till detta är att det mest troligt inte behöver vara fråga om bedrivande av *samma verksamhet* för att det skall kunna falla inom verksamhetsbegreppets ramar.

Jag vill dock understryka att det i all rättspraxis, utom i MÖD 2003:127, har varit fråga om *samma verksamhetsutövare* som bedrivit verksamheten. Vad som gäller om en verksamhet överlåtits har sålunda inte riktigt behandlats i rättstillämpningen. I 2003-års fall hade rättsläget kunnat klargöras bättre, men eftersom Miljööverdomstolen i domskälen konstaterade att Arvamet själv har bidragit till föreningen, är det osäkert vilka slutsatser som kan dras när det gäller överlåtelsesituationer. Enligt min mening torde dock en överlåtelse i sig inte ha någon betydelse för tolkningen av verksamhetsbegreppet så länge som den nye ägaren/verksamhetsutövaren fortsätter att bedriva antingen samma verksamhet eller en liknande verksamhet efter överlåtelsen.

Jag har även i kapitlet diskuterat Sevesolagens betydelse för att tolka verksamhetsbegreppet. Frågan huruvida Sevesolagen överhuvudtaget kan ligga till grund för att tolka begrepp som finns i miljöbalken kommer även att beröras längre fram i uppsatsen, då jag behandlar verksamhetsutövarbegreppet.

Vad gäller förhållandet mellan Sevesolagens definition på en verksamhet och verksamhetsbegreppet i miljöbalken, vill jag anföra följande. Forsbackas kritiska inställning till att erhålla vägledning från Sevesolagen, beror enligt min mening enbart på att det i fallet var fråga om en tolkning av verksamhetsutövarbegreppet. En tolkning av verksamhetsutövarbegreppet i enlighet med Sevesolagens definition föranleder i princip en *utvidgning* av den krets som enligt miljöbalken kan betraktas som verksamhetsutövare, och kan därför medföra en form av ansvarsgenombrott. Det är just denna omständighet som Forsbacka i sin artikel är kritisk mot. Det är därmed inte alls säkert att Forsbacka skulle vara lika kritisk om saken istället hade gällt en tolkning av verksamhetsbegreppet. En extensiv tolkning av verksamhetsbegreppet kan med andra ord inte ge upphov till någon form av ansvarsgenombrott, såsom en utvidgad tolkning av verksamhetsutövarbegreppet kan göra.

Jag har även framhållit att definitionen av ett begrepp kan variera beroende på vilken situation det är fråga om. Det kan till exempel föreligga en skillnad i synsättet beroende på om saken gäller ett tillståndsärende eller föreläggande om efterbehandling. Denna invändning torde emellertid vara av större betydelse när det gäller verksamhetsutövarbegreppet än verksamhetsbegreppet. Miljööverdomstolen och Koncessionsnämnden har genomgående tillämpat en vid tolkning av vad som skall anses utgöra en verksamhet, både i tillståndsfall som efterbehandlingsfall, varför detta borde indikera på att någon skillnad inte skall föreligga mellan dessa situationer.

Med hänsyn till det anförda skulle således en definition av verksamhetsbegreppet kunna vara att en verksamhet som bidragit till föroreningen, inte nödvändigtvis behöver vara den verksamhet som orsakat/bidragit till miljöskadan. Verksamhet är alltså ett större begrepp än så och kan därmed komma att innefatta andra verksamheter som bedrivs i anslutning till den skadeorsakande verksamheten. Huruvida dessa verksamheter skall anses falla inom ramen för verksamhetsbegreppet blir dock en bedömning i det enskilda fallet. Som vägledning i den bedömningen bör det dock hållas i minnet att olikheter kan föreligga mellan verksamheterna och ändå komma att falla inom verksamhetsbegreppet. I MÖD 2005:30 hade det som sagt ingen betydelse att verksamheten varit föremål för olika produktionsinriktningar under årens lopp.

4 Verksamhetsutövarbegreppet

4.1 Inledning

Som led i det övergripande syfte med framställningen är det också nödvändigt att klargöra innehållet av verksamhetsutövarbegreppet. Som följer av 10 kap 2 § miljöbalken och MÖD 2003:127 måste någon ha *bedrivit verksamheten* som bidragit till föroreningen för att kunna föreläggas ett efterbehandlingsansvar. I det följande skall jag därför redogöra för vilka förutsättningar som måste vara för handen för att bedömas bedriva en verksamhet.

4.2 Rättspraxis

Det finns inte någon allmängiltig definition av verksamhetsutövarbegreppet i miljöbalken. Vem som skall betraktas som verksamhetsutövare har dock ett antal gånger varit föremål för prövning i rättstillämpningen. Det är i första hand Koncessionsnämnden som haft anledning att ta ställning till denna fråga. Detta innebär att någon nyare vägledning härom i princip saknas.

4.2.1 KN 15/95

Ärendet avsåg vem som var rätt adressat för ett föreläggande. I fallet framgick att en fallskärmsklubb bedrivit verksamhet på ett flygfält sedan 1961 medan en flygklubb etablerat sin verksamhet på flygfältet först 1969 med fallskärmsklubbens samtycke. Det var ostridigt att flygklubben gjort en föreskriven anmälan härom till Luftfartsverket.

Med anledning av denna anmälan fann JO att flygklubben var ansvarig för bedrivandet av den miljöfarliga verksamheten vid flygplatsen. Flygklubben överklagade beslutet och Koncessionsnämnden anförde följande.

Flygverksamhet bedrivs av båda klubbarna, som båda genom avtal med fastighetsägarna arrenderar marken för flygfältet. Den omständigheten att det var flygklubben som år 1978 gjorde anmälan till Luftfartsverket innebär inte automatiskt att flygklubben därmed i dag ensam har det miljörättsliga ansvaret för båda klubbarnas verksamhet. Justitieombudsmannens uttalanden, som grundas på ett otillräckligt utredningsmaterial, kan inte tillmätas någon avgörande betydelse när det gäller ansvarsfrågan. Ett föreläggande enligt miljöskyddslagen skall riktas mot den som utövar den miljöfarliga verksamheten. Den som ett föreläggande riktas mot skall ha den faktiska och rättsliga möjligheten att efterkomma föreläggandet. I detta fall är det fråga om ingripande mot en viss slags flygning, nämligen den flygning som har samband med fallskärms hoppning. Denna typ av flygning, som klart kan avgränsas mot annan slags flygning, bedrivs endast av fallskärmsklubben. Flygklubben har inte på grund av avtal med fallskärmsklubben eller på någon

annan grund några rättsliga möjligheter att ingripa mot fallskärmsklubbens verksamhet. Därför kan och bör ett föreläggande om begränsningar i denna verksamhet i detta fall riktas mot fallskärmsklubben - och endast mot denna. Koncessionsnämnden finner med hänsyn till det anförda att de överklagade besluten har fel adressat.

4.2.2 KN 14/97

Målet gällde ett föreläggande om vidtagande av saneringsåtgärder på en fastighet vilken Alsike Bensin sedan 1982 hade bedrivit bensinstationsverksamhet såsom återförsäljare av OK:s produkter. Det var OK som ägde tankcisternerna och pumparna på fastigheten. Behov av saneringsåtgärder hade troligen uppstått vid påfyllningen av cisternerna. Mot bakgrund härav anförde Koncessionsnämnden följande.

Bensinen ägs av OK och OK bestämmer priser samt övriga villkor som skall gälla vid försäljning av olika produkter. Samtliga anläggningstillgångar, såsom pumpar, skärmtak, flaggstänger ägs av OK. Mot bakgrund av ovanstående konstaterar Koncessionsnämnden att Alsike Bensin inte har haft någon som helst rådighet över cisternerna eller påfyllningen av dessa. (---) Den förening som konstaterats måste anses ha samband med påfyllning av cisternerna. Alsike Bensin kan således inte göras ansvarig härför såsom utövare av miljöfarlig verksamhet.

4.2.3 Kommentar

En gemensam nämnare för ovannämnda rättsfall avseende verksamhetsutövarbegreppet förefaller vara vem som *faktiskt och rättsligt har haft möjlighet att ingripa*.

I KN 15/95 tydliggjordes detta genom Koncessionsnämndens uttalande att ett föreläggande enbart kan riktas mot den som har den faktiska och rättsliga möjligheten att efterkomma föreläggandet. I målet avsåg föreläggandet åtgärder avseende den flygning som hade samband med fallskärmsbrottning. Denna typ av flygning, som klart kunde avgränsas mot annan slags flygning, bedrevs endast av fallskärmsklubben. Koncessionsnämnden konstaterade därmed att flygklubben inte har någon rådighet över denna verksamhet varför föreläggandet var adresserat till fel adressat. Föreläggandet skulle istället riktas till fallskärmsklubben.

I KN 14/97 klargjordes kravet på rådighet ytterligare. I detta fall fann Koncessionsnämnden det inte vara rimligt att rikta ett föreläggande till Alsike Bensin då de inte haft någon kontroll eller rådighet över påfyllningen av cisternerna vilken var orsaken till den uppkomna föreningen. Denna rådighet hade endast tillkommit OK. Av denna anledning ansåg Koncessionsnämnden att det var OK som i detta fall skulle betraktas som verksamhetsutövare.

4.3 Miljöansvarsdirektivets definition av verksamhetsutövare

I direktiv 2004/35/EG förekommer en definition av verksamhetsutövare. Detta direktiv, det så kallade miljöansvarsdirektivet, har tagits fram i syfte att förebygga och avhjälpa miljöskador. Tanken är att direktivet skall vara genomfört i svensk rätt senast den 30 april 2007. Direktivet ses som en del i genomförandet av de miljörättsliga mål och principer som finns angivna i EG-fördraget. Miljöskador skall därmed avhjälpas med utgångspunkt i principen att förorenaren skall betala och i linje med principen om hållbar utveckling.⁴¹ Utgångspunkten i direktivet är således att verksamhetsutövare vars verksamhet har orsakat miljöskada eller ett överhängande hot om en sådan skada skall ha ett ekonomiskt ersättningsansvar för detta.⁴²

Direktivets definition avseende vem som skall betraktas som verksamhetsutövare får därmed en avgörande betydelse för vem som kan åläggas ett ansvar i enlighet med direktivet. Mitt syfte med detta avsnitt är emellertid inte endast att fokusera på miljöansvarsdirektivets definition, utan det som i första hand är av intresse är att studera hur denna definition förhåller sig till miljöbalkens verksamhetsutövarbegrepp och se vilka skillnader som kan tänkas föreligga mellan begreppen. Denna diskussion kommer att utvecklas under rubrik 4.5.

Definitionen på verksamhetsutövare framgår under artikel 2 i direktivet och lyder enligt följande;

Verksamhetsutövare: varje fysisk eller juridisk person, privat eller offentlig som driver eller kontrollerar en yrkesverksamhet eller, om detta följer av nationell lagstiftning, den person till vilken avgörande ekonomiska befogenheter när det gäller en sådan verksamhets tekniska funktion har delegerats, inbegripet den person som innehar tillstånd eller godkännande för denna verksamhet och/eller den person som registrerar eller anmäler en sådan verksamhet.

Definitionen på en verksamhetsutövare omfattar således flera möjliga adressater. Den första adressaten, vilken också är av störst intresse för denna framställning, är den som *driver* eller *kontrollerar* en yrkesverksamhet. Miljöansvarsutredningen har i anslutning till detta anfört att denna formulering kan ha formulerats med hänsyn till att man velat flytta fokus från yttre, legala formaliteter, till den som i praktiken rent faktiskt driver och utövar kontroll över verksamheten.⁴³ Samtidigt konstaterar de att det inte finns något klar och given innebörd av vad som avses med kontroll.⁴⁴

⁴¹ SOU 2006:39 s 68.

⁴² SOU 2006:39 s 68.

⁴³ SOU 2006:39 s 103.

⁴⁴ SOU 2006:39 s 103.

Denna problematik återfinns även i stor utsträckning när det gäller miljöbalken. Som tidigare anförts har rättspraxis (KN 15/95 och KN 14/97) ställt upp ett krav om att rådgivning måste föreligga, för att kunna betraktas som verksamhetsutövare och bli efterbehandlingsansvarig. Det kan dock inte påstås föreligga några klara gränser om vad som skall avses med rådgivning.

Vad gäller kontrollbegreppet i miljöansvarsdirektivet har detta influerats och hämtats från amerikansk rättspraxis. Enligt detta synsätt är det av vikt för tolkningen att fastställa vem som har befogenhet att kontrollera aktiviteten på platsen där utsläpp skett eller där överhängande hot om sådan skada finns, vem som har bäst möjlighet att upptäcka problemet, vem som beordrat personalens utförande av de aktiviteter som orsakat föroreningen och vem som har kompetens att förebygga och lindra skadan.⁴⁵ Med hänsyn till detta torde det därför inte vara tillräckligt med ett bestämmande inflytande över en juridisk person för att uppfylla kontrollbegreppet. Kontrollbegreppet synes alltså förutsätta en större anknytning till verksamhetens faktiska drift. Enligt Miljöansvarsutredningen bör kontrollbegreppet således i väsentlig mån inbegripa en mer eller mindre direkt rådgivning över sådana förhållanden.⁴⁶

Av definitionen i miljöansvarsdirektivet kan även (om det följer av nationell lagstiftning) den som fått avgörande ekonomiska befogenheter avseende en verksamhets tekniska funktion delegerade till sig, inbegripet den som har tillstånd eller godkännande för verksamheten eller som registrerar eller anmäler sådan verksamhet, anses som verksamhetsutövare. Denna del ligger dock utanför ramen för denna framställning, varför jag inte kommer att behandla detta vidare.

4.4 Sevesolagens definition av verksamhetsutövare

I 2 § i Sevesolagen definieras verksamhetsutövare enligt följande;

Verksamhetsutövare: varje fysisk eller juridisk person som driver eller innehar en verksamhet eller anläggning eller som på annat sätt har rätt att fatta avgörande ekonomiska beslut om verksamhetens eller anläggningens tekniska drift. Om flera verksamheter med gemensam ägare är samlokaliserade, skall dessa anses som en enda verksamhet och den gemensamma ägaren som verksamhetsutövare.

Som synes föreligger det i detta fall en språklig skillnad i verksamhetsutövardefinitionen jämfört med den som finns i miljöansvarsdirektivet. I detta fall är det den som *driver* eller *innehär* en verksamhet, som är verksamhetsutövare och därmed adressat för kraven.

⁴⁵ SOU 2006:39 s 103.

⁴⁶ SOU 2006:39 s 103.

Här identifieras således en skillnad mellan miljöansvarsdirektivet och Sevesolagen, som med viss möjlighet är avsiktlig.⁴⁷

Att kontrollera en verksamhet är inte detsamma som att inneha en verksamhet. Den klassiska innebörden av att inneha något, innebär att den som innehar en verksamhet besitter och nyttjar verksamheten. Detta skall således ställas mot att man kan ”kontrollera” en verksamhet utan att inneha den, och att man kan besitta en anläggning utan att kontrollera den.⁴⁸ Innebörden av begreppet ”inneha” har alltså mer en karaktär av formell behörighet än vad kontroll av en verksamhet har.⁴⁹

Frågan är därmed om omständigheten att ”inneha” en verksamhet även omfattas av miljöbalkens verksamhetsutövarbegrepp. Sevesolagens betydelse för att tolka begrepp som finns i miljöbalken har behandlats ovan. Denna fråga aktualiseras även här. Det kan härvid konstateras att det från sina håll anförts både att viss vägledning finns att hämta från Sevesolagen⁵⁰ som att det är tveksamt om det går att tillämpa en sådan tolkning när det gäller efterbehandlingsansvaret enligt 10 kap miljöbalken⁵¹. Min uppfattning är att det är osäkert om formuleringen i 10 kap 2 § miljöbalken enligt sin nuvarande lydelse även håller för att tolka in att den som ”innehar en verksamhet” utgör en möjlig adressat för skyldighet att vidta efterbehandlingsåtgärder.

4.5 Vilka skillnader föreligger mellan begreppen?

I detta avsnitt skall en återkoppling göras till det som framkommit under rubrik 4.3 och 4.4. Frågan är alltså om det i miljöbalkens verksamhetsutövarbegrepp även går att tolka in ovannämnda omständigheter, det vill säga, att den som *driver, kontrollerar* och *innehar* en verksamhet också kan bli efterbehandlingsansvariga enligt 10 kap 2 § miljöbalken.

Enligt min mening är det inte sannolikt att det föreligger någon saklig skillnad mellan att ”driva en verksamhet” och att ”bedriva en verksamhet”. Problemet är istället att avgöra huruvida kontrollbegreppet och att inneha en verksamhet också kan anses komma till uttryck i miljöbalken. Det skall i sådana fall vara fråga om någon som inte kan anses bedriva/driva en verksamhet men som ändå anses kontrollera alternativt inneha verksamheten.

⁴⁷ SOU 2006:39 s 102.

⁴⁸ Darpö, J., (2001) s 283.

⁴⁹ SOU 2006:39 s 103.

⁵⁰ Se mer härom i Naturvårdsverket (2006) s 21, samt Bengtsson, B., (2000) s 9:6f.

⁵¹ Se mer härom i SOU 2006:39, Forsbacka (2000) samt Forsbacka (2005).

Det finns inte något starkt stöd vare sig i förarbetena eller i rättspraxis att verksamhetsutövarbegreppet i miljöbalken skall ha en sådan vid tolkning att det även omfattar ett kontrollbegrepp. Med anledning av detta har miljöansvarsutredningen gett förslag att miljöbalkens verksamhetsutövarbegrepp måste kompletteras med ett kontrollbegrepp för att uppfylla miljöansvarsdirektivets miniminivå.⁵² Detta kan enligt min mening inte tolkas på annat sätt än att verksamhetsutövarbegreppet i miljöbalken enligt dess nuvarande lydelse *inte* omfattar ett kontrollbegrepp.

Vad gäller omständigheten att *inneha en verksamhet* är frågan om samma synsätt gäller här som för kontrollbegreppet. Begreppet *inneha en verksamhet* finns inte 10 kap 2 § miljöbalken. Det kräver således en tämligen extensiv tolkning av verksamhetsutövarbegreppet för att detta även skall kunna avse den som innehar en verksamhet. Begreppet innebär därmed en utvidgning av den krets av verksamhetsutövare som annars träffas av ett efterbehandlingsansvar. Med hänsyn till detta är det högst osäkert om det är möjligt att göra en sådan långtgående tolkning. Mycket talar därmed för att miljöbalkens enligt sin nuvarande lydelse inte omfattar den som innehar en verksamhet. Ansvarig för efterbehandling är således vid dagens datum endast den som *bedriver* en verksamhet.

4.6 Konkursbo och verksamhetsutövarbegreppet

Som tidigare anförts kan ett konkursbo bli efterbehandlingsansvarigt om konkursboet fortsätter bedriva konkursgäldenärens verksamhet.⁵³ Konkursboet betraktas därmed som verksamhetsutövare för verksamheten. Med hänsyn till att frågor om efterbehandlingsansvaret i konkursärenden kolliderar med dels den miljörättsliga lagstiftningen och dels den konkursrättsliga lagstiftningen, kräver ovannämnda förhållande att det finns en klar och tydlig distinktion om innehållet i verksamhetsutövarbegreppet. Detta har föranlett att det i rättspraxis förekommit några intressanta uttalanden vilka ytterligare kan ligga till grund för att tolka innehållet i verksamhetsutövarbegreppet.

4.6.1 KN 215/92

Bakgrunden i målet var följande. År 1985 förvärvade ett bolag en impregneringsanläggning i vilken den hade för avsikt att bedriva träimpregneringsverksamhet. Träimpregneringsverksamhet hade bedrivits på fastigheten sedan 1944. Den 14 oktober 1991 försattes bolaget i konkurs varefter den sista impregneringen utfördes den 28 oktober 1991.

⁵² SOU 2006:39 s 115.

⁵³ Se under rubrik 2.2.

Konkursboet förelades därmed att inkomma med förslag om efterbehandlingsåtgärder för den förorening som påträffats på fastigheten. Konkursförvaltaren överklagade beslutet varvid han i huvudsak anförde att det inte förelåg någon laga grund för föreläggandet då den ifrågavarande saneringen enbart avsåg sanering efter konkursbolagets verksamhet. Konkursboet hade inte själv bedrivit någon verksamhet.

Koncessionsnämnden anförde i beslutet att konkursboet på grund av att impregnering utfördes efter konkursutbrottet och genom att lagra miljöfarligt avfall på fastigheten, har konkursboet fortsatt den rörelse som konkursgäldenären bedrivit. Föreläggandet var därför riktat mot rätt adressat. Konkursboet var således skyldig att efterkomma föreläggandet.

4.6.2 MÖD 2002:16

Målet gällde efterbehandling av mark som förorenats av läckage från en lastbil. Lastbilen hade tillhört konkursgäldenären och ingick därför i konkursboet. Konkursboet förelades därför att sanera den mark som på grund av läckaget hade förorenats.

Konkursboet överklagade beslutet och anförde som grund att konkursboet och konkursgäldenären var skilda rättssubjekt. Ansvaret för att efterbehandla den förorenade marken åvilade därför konkursgäldenären. Konkursboet hade inte fortsatt driften av gäldenärens verksamhet eller vidtagit någon åtgärd som bidragit till föroreningen av marken. Vidare hade konkursboet inte förrän en tid efter konkursutbrottet erhållit kännedom om att det fanns en lastbil och var denna befann sig.

Med hänsyn till detta hade Miljööverdomstolen därför att ta ställning till om konkursboet bedrivit en verksamhet eller vidtagit en åtgärd som bidragit till föroreningen enligt 10 kap 2 § miljöbalken. Miljööverdomstolen anförde i domen att det av konkursboets uppgifter och av handlingarna i målet framgick att boet haft rådighet över den lastbil som orsakat föroreningen. Konkursboet kunde heller inte anses ha visat att läckage av diesel från lastbilen inte till någon del skett efter konkursutbrottet. Vid ett sådant förhållande får konkursboet anses ha vidtagit en åtgärd som avses i 10 kap 2 § miljöbalken. Konkursboet är därför ansvarig för efterbehandling

4.6.3 MÖD 2005:29

I detta fall hade en konkursgäldenär bedrivit en tillståndspliktig verkstadsindustri innefattande bland annat ytbehandling och pulverlackering i hyrda lokaler. Tillståndet innefattade bland annat en skyldighet för verksamhetsutövaren att vid verksamhetens avslutande vidta markundersökningar. Före konkursutbrottet hade konkursbolaget hunnit säga upp hyresavtalet och avflytta från fastigheten. Tillsynsmyndigheten hade även underkänt om detta förhållande.

Konkursboet förelades därefter med stöd av villkoret i tillståndet att vidta markundersökningar för att klarlägga om marken på fastigheten var förenad.

Beslutet överklagades av konkursboet varvid konkursförvaltaren anförde väsentligen följande. Ifrågavarande markområde hade lämnats av konkursbolaget i november 2001. Hyresavtalet hade utgått vid årsskiftet. Konkursen inträffade den 24 april 2002 och verksamheten bedrevs då på annan fastighet. Konkursboet hade därför inte till någon del bedrivit en verksamhet eller vidtagit någon åtgärd som bidragit till föreningen. Konkursboet har vidare inte haft ifrågavarande fastighet under förvaltning och därmed inte heller haft rådighet över det markområde, vilket föreläggandet avsåg.

Miljööverdomstolen fastslog att någon egentlig verksamhet hänförlig till tillståndet inte hade pågått vare sig vid konkursutbrottet eller därefter. Enbart det förhållandet att konkursboet skulle kunna återöppna tillståndet för att återuppta tillståndsgiven verksamhet medförde inte att någon verksamhet kunde anses som pågående. Därmed kunde inte ett föreläggande om efterbehandlingsåtgärder riktas mot konkursboet i egenskap som verksamhetsutövare.

4.6.4 Kommentar

Av rättsfallen kan följande uppmärksammas. Genom KN 215/92 har det fastslagits att om konkursboet fortsätter konkursgäldenärens verksamhet är det möjligt att rikta krav på efterbehandling mot konkursboet även om föreningen enbart har sitt ursprung från konkursgäldenären. I MÖD 2002:16 ansåg Miljööverdomstolen visserligen att konkursboet inte hade bedrivit en verksamhet, men vidtagit en åtgärd som bidragit till föreningen, och därför var att betrakta som verksamhetsutövare med ansvar för efterbehandling. Det är dock intressant att notera att Miljööverdomstolen ansåg att konkursboet hade rådighet över lastbilen fastän konkursboet inte kände till lastbilen och var den befann sig förrän en tid efter konkursboet.

Det kan vidare konstateras att det inte är tillräckligt att ett konkursbo skulle kunna återöppna ett tillstånd för att återuppta konkursgäldenärens tillståndsgivna verksamhet för att betraktas som verksamhetsutövare. Detta torde därför kunna tolkas så att någon aktivitet hänförlig till tillståndet måste ha vidtagits av konkursboet för att de skall kunna åläggas ett efterbehandlingsansvar. Enbart det faktum att tillståndet avser en viss verksamhet, men att någon verksamhet/aktivitet överhuvudtaget inte skett som går att hänföra till tillståndet, grundar alltså inte ett efterbehandlingsansvar. Konkursboet har alltså i detta fall inte ansetts bedriva verksamhet enligt 10 kap 2 § miljöbalken.

4.7 Sammanfattande diskussion

Det kan sammanfattningsvis anföras att miljöbalkens verksamhetsutövarbegrepp enligt sin nuvarande lydelse, inte har en lika vid definition av verksamhetsutövare såsom följer av definitionen i miljöansvarsdirektivet eller Sevesolagen. Med miljöansvarsdirektivets definition kan även den som anses *kontrollera* en verksamhet bli adressat för ett föreläggande om efterbehandlingsåtgärder. Enligt min mening är det inte möjligt att tolka in ett sådant kontrollbegrepp i miljöbalkens verksamhetsutövarbegrepp. Stöd härför kan bland annat nämnas att miljöansvarsutredningen anser det nödvändigt med en revidering av 10 kap 2 § miljöbalken och därmed föreslår att ta in kontrollbegreppet i paragrafen för att miljöbalken skall vara i överensstämmelse i direktivet.

I Sevesolagen framgår att den som *innehar* en verksamhet kan betraktas som verksamhetsutövare och därmed bli efterbehandlingsskyldig. Även i detta fall är det tveksamt om det är möjligt att utvidga verksamhetsbegreppet i 10 kap 2 § miljöbalken till att även omfatta den krets av personer som enbart äger och nyttjar en verksamhet.

Mot denna bakgrund torde därför verksamhetsutövarbegreppet enligt 10 kap 2 § miljöbalken endast kunna tillämpas på den som *bedriver en verksamhet*. Med stöd av den rättspraxis som redovisats ovan får dessa rättsfall utgöra vägledning för vad som kan avses med att bedriva verksamhet. Enligt KN 15/95 och KN 14/97 följer att den som har den faktiska och rättsliga möjligheten att efterkomma ett föreläggande anses vara den som bedriver en verksamhet. Det måste med andra ord föreligga en rådighet över verksamheten för att med stöd av 10 kap 2 § miljöbalken kunna bli efterbehandlingsansvarig.

Vad gäller krav på rådighet har detta även kommit att behandlas i den rättspraxis som rör konkursboets efterbehandlingsansvar för konkursgäldenärens tidigare verksamhet. I de rättsfall som redovisats ovan framgår det att Miljööverdomstolen i konkursfallen också bedömt efterbehandlingsansvaret utifrån ett rådighetsperspektiv. Genom ovannämnda rättsfall har möjligen rådighetskravet preciserats ytterligare. Det är dock svårt att på ett allmänt plan uttala sig om vilka förhållanden som direkt kvalificerar till detta krav, det är nämligen inte sällan fråga om en helhetsbedömning av omständigheterna i det enskilda fallet som avgör huruvida det föreligger en rådighet över verksamheten eller inte.

Rådighetsproblematiken aktualiseras i första hand när en ny ägare har förvärvat *delar av en verksamhet*. Har den nye ägaren övertagit en hel verksamhet och fortsätter att bedriva verksamheten, torde det inte kunna hävdas annat än att den nye ägaren har rådighet över den verksamheten.

5 Efterbehandlingsansvaret vid överlåtelse av verksamhet

5.1 Inledning

I detta kapitel skall jag behandla efterbehandlingsansvaret vid överlåtelse av verksamhet. Som tidigare anförts har både verksamhetsbegreppet och verksamhetsutövarbegreppet en central betydelse vid bedömningen av detta ansvar. Begreppens innehåll har behandlats i de tidigare kapitlen. Vad avser verksamhetsbegreppet har det konstaterats att det begreppet skall ges en tämligen vid definition. Verksamhetsutövarbegreppet skall däremot endast omfatta den som har den faktiska och rättsliga möjligheten att efterkomma föreläggandet, det vill säga, enbart den som bedriver verksamheten. Dessa slutsatser som jag kommit fram till utgör sålunda ramen för den vidare diskussionen.

5.2 Inkråmsförvärv eller aktieförvärv?

En central strukturfråga vid företagsförvärv är om förvärvet skall bestå av företagets aktier eller dess rörelse.⁵⁴ Vad gäller det senare alternativet, sker i dessa fall förvärv av verksamhetens inkram, ett så kallat inkramsförvärv. Med inkramsförvärv följer andra skattemässiga, redovisningsmässiga och civilrättsliga implikationer än vid aktieöverlåtelser. Detta då inkramstransaktioner genomförs på så sätt att förvärvaren köper enskilda tillgångar i verksamheten. Ett inkramsförvärv kan därför avse alla tillgångar i en verksamhet eller enbart utvalda delar. Med hänsyn härtill är inkramstransaktioner ofta mer komplicerade än aktieöverlåtelser. Detta är också anledningen till varför aktieöverlåtelser är betydligt vanligare än inkramsöverlåtelser.⁵⁵

Vid aktieöverlåtelser förvärvar den nye ägaren hela eller delar av den juridiska personen. Efterbehandlingsansvaret förblir därför oförändrat. Det beror på att det är samma juridiska person (med oförändrat organisationsnummer) som fortsätter att bedriva verksamheten.⁵⁶ En ny ägare blir därmed efterbehandlingsskyldig för föreningar som uppstått före överlåtelser. Ett ägarbyte påverkar alltså inte efterbehandlingsansvaret, utan detta övergår till den nye ägaren i samband med överlåtelser. Med hänsyn till det ovannämnda skiljer sig aktieförvärv principiellt sett från vad som gäller vid inkramsöverlåtelser.

⁵⁴ Sevenius, R., (2003) s 123.

⁵⁵ Sevenius, R., (2003) s 123.

⁵⁶ Naturvårdsverket (2006) s 24.

En fördel med inkråmsöverlåtelse är att en förvärvare i en förvärvssituation har möjlighet att välja ut de tillgångar som skall ingå i överlåtelsen. En förvärvare kan således utelämna vissa tillgångar vid en överlåtelse till exempel om det visar sig att verksamheten äger en förorenad fastighet. På så sätt kan förvärvaren undvika ett efterbehandlingsansvar som kan uppkomma på grund av förvaringsfall eller det ansvar som tillkommer markägare enligt 10 kap 3 § miljöbalken.

5.3 Kanalisering eller proportionalisering av efterbehandlingsansvaret?

Innan jag går vidare och mer specifikt behandlar nya ägares efterbehandlingsansvar, avser jag först redogöra för två ståndpunkter som finns gällande vem som i första hand skall göras ansvarig för efterbehandling av förorenade områden då det har skett en överlåtelse av verksamheten.

Kanalisering eller proportionalisering av efterbehandlingsansvaret är två skilda synsätt vilka behandlar adressatproblemet när en verksamhet har överlåtits.

Med *kanalisering* avses att det alltid är den siste verksamhetsutövaren som skall betraktas som efterbehandlingsansvarig för påträffade föroreningar. Enligt detta synsätt följer rättigheter och skyldigheter med verksamhetens tillstånd. Den siste verksamhetsutövaren blir således med tillämpning av detta synsätt även skyldig att stå för efterbehandling av gårdagens synder.⁵⁷

Den enda begränsningen av ett efterbehandlingsansvar utgörs i detta fall av tillståndets omfattning. Det måste därför vara fråga om den verksamhet som tillståndsbeslutet avser. Någon kanalisering av ansvar kan inte ske om ett företag lägger ned sin industriella verksamhet och istället ägnar sig åt någon annan verksamhet.⁵⁸

Fördelen med kanalisering är att så länge en verksamhet pågår finns det alltid någon att söka för krav om efterbehandling. Detta synsätt har förespråkats av Bjällås och Rahmn vilka bedömer det lämpligt att den siste utövaren får bära ansvaret för hela återställningen då denne får anses ha övertagit både rättigheter och skyldigheter som följer med ett tillstånd enligt miljöskyddslagen.⁵⁹

Proportionalisering innebär att den som orsakat en förorening också ska stå för efterbehandlingen. Enligt detta synsätt skall en tillsynsmyndighet alltid söka den ansvarige. Detta gäller oavsett om verksamheten har överlåtits eller är kvar i densammes hand och oavsett om den pågår eller är nedlagd.⁶⁰

⁵⁷ Naturvårdsverket (1994) s 191.

⁵⁸ Naturvårdsverket (1994) s 191.

⁵⁹ Bjällås, B., Rahmn, T., (1996) s 205.

⁶⁰ Naturvårdsverket (1994) s 191.

Fördelen med att tillämpa detta synsätt är att den som bidragit till föreningen också får stå för efterbehandlingen av föreningen. Detta överensstämmer också bättre med hur företag i allmänhet uppfattar sitt efterbehandlingsansvar efter att det skett en överlåtelse.⁶¹

Proportionalisering av efterbehandlingsansvaret ansluter sig även bättre till principen att förorenaren skall betala (PPP) än vad kanalisering gör. En nackdel med proportionalisering är dock att antalet fall där ingen kan göras ansvarig ökar därför att tidigare verksamhetsutövare inte längre existerar eller att de har gått ihop med andra företag.

5.4 Rättspraxis

Utgångspunkten vad gäller vägledande rättspraxis på detta område är MÖD 2003:127. Genom detta avgörande har den allmänna uppfattningen inom näringslivet om inkrämsöverlåtelser och efterbehandlingsansvar minst sagt ställts på sin spets. I MÖD 2003:127 har Miljööverdomstolen uttalat att krav om efterbehandlingsåtgärder kan riktas mot vem som helst av dem som bedrivit eller bedriver verksamheten som bidragit till föreningen. Mot bakgrund härav förelades Arvamet (som övertagit verksamheten) i egenskap av verksamhetsutövare att vidta undersökning av den PCB-förening som påträffats i Umeälven. MÖD 2003:127 har dock redan behandlats under rubrik 3.2.2 då jag redogjorde för verksamhetsbegreppet. Bakgrunden i målet och vad Miljööverdomstolen närmare har anfört i domen har således redan presenterats.

I det följande redogör jag därför endast för den övriga rättspraxisen som finns på området. Det bör framhållas att Miljööverdomstolen i domskälen till MÖD 2003:127 uttryckt att den praxis som utvecklats av Koncessionsnämnden fortfarande gäller. Merparten av den rättspraxis som finns på området har därför några år på nacken. Trots att det i princip saknas någon nyare vägledande praxis, har det kommit ett avgörande från Miljööverdomstolen där de befäster sin inställning som uttrycktes i MÖD 2003:127. Detta avgörande har kommit så sent som 2006. Avgörandet kommer att behandlas nedan.

Det skall även sägas att när det gäller Koncessionsnämndens praxis under miljöskyddslagen mellan åren 1969 och 1988, har denna varit oenhetlig i fråga om att ställa reparativa krav på verksamheter som varit avslutade eller överlåtna.⁶² Det var inte förrän i Hörnefors-avgörandet, KN 60/90, som en viss likriktning utformades hos Koncessionsnämnden vad gäller synen på det reparativa ansvaret.⁶³

⁶¹ Naturvårdsverket (1994) s 192.

⁶² Darpö, J., (2003) s 79.

⁶³ Darpö, J., (2003) s 80.

5.4.1 MÖD 2006:36

Detta mål gällde ett föreläggande till Balticgruppen Fastighet AB (Balticgruppen) angående skyldighet till undersökning av ett förorenat område. Balticgruppen överklagade beslutet till Miljööverdomstolen och anförde som skäl härför att de aldrig hade drivit verksamheten som orsakat föroreningen, samt att de inte heller har ägt det företag som bedrivit verksamheten när kvicksilverutsläppen inträffat.

I målet var det ostridigt att kvicksilverutsläppen i detta fall hade orsakats av utsläpp av avloppsvatten från en massafabrik mellan åren 1952-1968. Massafabrikens verksamhet hade även fortsatt vara i drift efter år 1968. Det senaste företaget hade drivit massafabriken var Strömpilen AB. Strömpilen AB hade sålunda övertagit verksamheten från ett annat bolag. Därefter hade Strömpilen fusionerats med Balticgruppen.

Miljööverdomstolen anförde i domskälen att Strömpilen AB var efterbehandlingsskyldigt med stöd av 8 § lag (1998:811) om införande av miljöbalken, 2 kap 8 § och 10 kap 2 § miljöbalken. Med anledning av fusionen anförde Miljööverdomstolen att det övertagande bolaget, det vill säga Balticgruppen, var att betrakta som verksamhetsutövare och därmed skyldig till att utföra de ifrågavarande undersökningarna.

5.4.2 KN 60/90

Bakgrunden i målet var följande; År 1906 byggdes en pappersfabrik i Hörnefors. På samma plats uppförde MoDo år 1951 en ny anläggning och fick år 1955 tillstånd enligt äldre vattenlagen att släppa ut avloppsvatten i havsviken utanför bruket. År 1961 övertogs verksamheten av NCB som fortsatte att bedriva verksamheten. Denna verksamhet upphörde sedan år 1982. Anläggningen övertogs därefter av Hörnefors Bruks AB (HBAB) med tillhörande mark- och vattenområden som samtidigt deklarerade att den förutvarande verksamheten upphörde.

Naturvårdsverket yrkade därefter hos Koncessionsnämnden att den siste utövaren av verksamheten, NCB, skulle förpliktas att ta bort fiberbankar i vattenområdet utanför fabriken. Koncessionsnämnden avvisade Naturvårdsverkets talan. Naturvårdsverket överklagade därför domen till regeringen som återförvisade målet till Koncessionsnämnden med följande motivering;

NCB har år 1982 lagt ned verksamheten och senare samma år överlätit den nedlagda verksamheten till Hörnefors Bruk AB. Sistnämnda bolag har härefter förklarat att verksamheten definitivt upphört. Nämnda förhållande hindrar inte att krav nu kan riktas mot NCB med stöd av 24 och 25 §§ miljöskyddslagen att vidta återställningsåtgärder.

Med anledning av regeringens uttalande i ärendet fastslog därmed koncessionsnämnden att ansvar att åtgärda fiberbankarna åvilade NCB.

5.4.3 KN 126/91

Ärendet avsåg Sandvik AB:s ansökan om tillstånd att driva miljöfarlig verksamhet som dess dotterbolag utövade. Tillståndet avsåg tillverkning av hårdmetallprodukter i dotterbolaget Sandvik Cormants anläggning i Gimo. Sandvik AB betraktade sig som utövare av verksamheten genom sitt dotterbolag.

I beslutet anförde Koncessionsnämnden att den då gällande bestämmelsen i 9 § miljöskyddslagen innebär att tillstånd skall knytas till den som har rådighet att följa de villkor och föreskrifter som anges i tillståndet. I anslutning till detta uttalade Koncessionsnämnden att om verksamheten överläts, övergår miljöansvaret för verksamheten till den nye utövaren utan att något nytt tillstånd behöver sökas för denne. Ansvar för att det tidigare meddelade tillståndet följs övergår automatiskt på den nya utövaren.

Koncessionsnämnden bedömde att Sandvik AB hade ett bestämmande inflytande över verksamheten i Gimo och att det därför inte förelåg något hinder mot att pröva bolagets ansökan enligt miljöskyddslagens tillåtlighetsregler. Koncessionsnämnden lämnade därför Sandvik AB tillstånd till att bedriva verksamheten.

5.4.4 KN 156/96

Ärendet rörde ett företag vilket var adressat för ett föreläggande angående sanering med stöd av 5 § miljöskyddslagen. Bakgrunden i målet var följande. År 1984 tog ett renhållningsföretag över en verksamhet från företaget FÅVAB och fortsatte därefter att bedriva denna verksamhet fram till 1991. Någon motsvarande verksamhet har inte efter denna tidpunkt bedrivits på området. Renhållningsföretaget har därefter fusionerats med ett annat bolag. Tillsynsmyndigheten riktade därför föreläggandet om sanering till det övertagande bolaget. Detta bolag ansåg sig emellertid inte vara skyldig till att vidta efterbehandlingsåtgärder med hänvisning till att bolaget aldrig hade bedrivit någon miljöfarlig verksamhet på området.

Koncessionsnämnden konstaterade att renhållningsföretaget hade ett återställningsansvar enligt 5 § miljöskyddslagen. Vidare anförde Koncessionsnämnden att på grund av att renhållningsföretaget fusionerats så övertogs i enlighet med aktiebolagslagen renhållningsföretagets samtliga tillgångar och skulder av det övertagande bolaget. Koncessionsnämnden ansåg därmed att detta även skall gälla skyldigheten att enligt 5 § miljöskyddslagen vidta återställningsåtgärder. På grund av det anförda ansåg Koncessionsnämnden att det övertagande bolaget var skyldig att vidta sanering av de förorenade områdena.

5.4.5 Kommentar

Det finns inte många avgöranden vilka belyser efterbehandlingsansvaret när en verksamhet har överlåtit. Med hänsyn till de avgöranden som redovisats ovan framgår dock att den nye ägaren blir efterbehandlingsansvarig för tidigare uppkomna föroreningar om verksamheten kan uppfattas som pågående. Detta stödjer sig på uppfattningen att den som tar över en verksamhet i princip övertar såväl rättigheter som skyldigheter. Vad gäller MÖD 2006:36 och KN 159/96 vill jag dock förtydliga att det som är intressant att notera är att Strömpilen respektive renhållningsbolaget genom övertagandet av verksamheterna ådragit sig ett efterbehandlingsansvar. Fokus ligger alltså på denna överlåtelse och inte den fusion som skedde därefter.

Den fråga som kvarstår är således vad som gäller när en verksamhetsutövare inte tar över en hel verksamhet utan endast förvärvar delar av en verksamhet, eller när en hel verksamhet förvärvas men att den nye ägaren inte tar över det gamla tillståndet därför att denne har för avsikt att bedriva en annan verksamhet. Kan den nye ägaren bli efterbehandlingsansvarig i sådana fall? För dessa situationer ger inte ovannämnda rättspraxis särskilt mycket vägledning. I dessa situationer får därmed tolkningen av verksamhetsbegreppet och verksamhetsutövarbegreppet en central roll i bedömningen. Min uppfattning i denna fråga är att efterbehandlingskyldighet även kan uppkomma fastän något tillstånd inte har övergått till den nye ägaren. Övertagande av tillstånd är alltså inte den enda grunden för att kunna föreläggas ansvar för efterbehandling.

5.5 En annan syn på efterbehandlingsansvaret?

Under uppsatsens gång har jag även stött på något som tycks vara ett annat synsätt på efterbehandlingsansvaret än den som jag har redogjort för ovan.⁶⁴ Enligt detta synsätt kan *inte* nya verksamhetsutövare åläggas ett efterbehandlingsansvar för tidigare verksamhetsutövares verksamhet då detta inte direkt kan utläsas av vare sig 10 kap 2 § miljöbalken eller förarbetena.

Genom att tillämpa detta synsätt följer att nya verksamhetsutövare skall *faktiskt* ha bidragit till föroreningen för att kunna träffas av ett efterbehandlingsansvar enligt 10 kap 2 § miljöbalken. En ny ägare anses därmed inte efterbehandlingsansvarig enbart på den grunden att denne har övertagit en verksamhet samt dess tillstånd med tillhörande rättigheter och skyldigheter.

⁶⁴ Detta synsätt har bland annat behandlats av Naturvårdsverket. Något ställningstagande från deras sida har emellertid inte gjorts. Se mer Naturvårdsverket (2006) s 24.

Inom ramen för detta synsätt görs det däremot många gånger ett antagande att den nye ägaren *har bidragit till föreningen* om denne har övertagit en pågående verksamhet och fortsätter att bedriva den som tidigare. Den nye ägaren blir därmed efterbehandlingsansvarig för föreningarna om inte denne kan bevisa motsatsen. Med stöd av bestämmelsen i 10 kap 6 § miljöbalken om solidariskt ansvar kan den nye ägaren därmed även bli ansvarig för tidigare ägares efterbehandlingskyldighet.

Bevisbördan för att undgå ett efterbehandlingsansvar i detta fall åvilar den nye ägaren.⁶⁵ Beviskravet som den nya ägaren skall uppfylla är högt ställt. I flertalet domar från Miljödomstolen som jag tagit del av, men som jag inte har funnit någon anledning till att redovisa här, har Miljödomstolen beträffande beviskravet uttalat att det *inte har varit utslutet* att den nye ägaren till någon del har bidragit till föreningen, varför Miljödomstolen ansett den nye ägaren ansvarig att vidta efterbehandlingsåtgärder. För att en ny ägare skall kunna gå fri från ansvar skall det alltså vara utslutet att denne har bidragit till föreningen. Det är med andra ord svårt för en ny ägare att i ett senare skede, om verksamheten pågår när den övertas, visa att denne inte till någon del har bidragit till föreningen.⁶⁶

Av denna anledning kan en ny ägare i princip bli alltid bli efterbehandlingsansvarig för tidigare föreningar om denne tar över en verksamhet och fortsätter att bedriva den väsentligt oförändrad.

5.6 Sammanfattande diskussion

Med anledning av de avgöranden som behandlats ovan ter det sig högst sannolikt att nya ägare kommer att träffas av ett efterbehandlingsansvar i enlighet med vad som stadgas i 10 kap 2 § miljöbalken. Denna slutsats bygger i huvudsak på avgörandet, MÖD 2003:127, vari Miljööverdomstolen dels slagit fast att såväl rättigheter som skyldigheter övergår till den nye ägaren i samband med att verksamheten överläts, och dels att krav om efterbehandlingsåtgärder kan riktas mot vem som helst av dem som bedrivit eller bedriver verksamheten som bidragit till föreningen. Miljööverdomstolen ansluter sig därmed till vad som tidigare har anförts av Koncessionsnämnden i både KN 156/96 och KN 126/91.

Med hänsyn till MÖD 2003:127 och den rättspraxis från Koncessionsnämnden som Miljööverdomstolen uttalat gäller, framträder därmed ett synsätt att övertagande av ett tillstånd i samband med en överlåtelse medför efterbehandlingskyldighet för alla föreningar som verksamheten tidigare har bidragit till. Den enda begränsningen som i detta fall synes föreligga är att efterbehandlingsansvaret alltid skall grundas på

⁶⁵ Detta följer av *bevisbörderegeln* i 2 kap 1 § miljöbalken. Denna regel ger uttryck för en så kallad omvänd bevisbörda.

⁶⁶ Denna aspekt har även lyfts fram i en artikel skriven av Forsbacka, K., Lampi-Fagerholm E., (2004) s 963.

den verksamhet som tillståndsbeslutet avser. Ett exempel på detta återges bland annat i Hörneforsavgörandet, KN 60/90. HBAB hade i detta fall övertagit en anläggning i vilket ett pappersbruk tidigare hade bedrivits. HBAB hade dock inte för avsikt att fortsätta bedriva pappersbruket utan sysslade istället med fastighetsförvaltning. NCB som överlät anläggningen till HBAB ansågs därför vara den siste verksamhetsutövaren när det gällde pappersverksamheten och ålades därför ett efterbehandlingsansvar för föroreningarna. HBAB hade alltså inte bedrivit den verksamhet som bidragit till föroreningen.

I kapitlet har två olika synsätt på efterbehandlingsansvaret vid överlåtelse av verksamhet blivit belysta. Enligt det ena synsättet grundas efterbehandlingsskyldigheten i stor utsträckning på att tillståndet övergår till den nye ägaren och att rättigheter och skyldigheter som är knutna till tillståndet därmed också övergår till den nye ägaren. Det andra synsättet grundar sig istället på en presumtion om att den nye ägaren faktiskt har bidragit till föroreningen när denne har övertagit en pågående verksamhet. Till det senare synsättet skall det också hållas i minnet att det föreligger en omvänd bevisbörda och att det är fråga om ett högt ställt beviskrav, som ytterligare försvårar för en ny ägare att undgå ett efterbehandlingsansvar. En slutsats beträffande detta är därför att nya ägare som övertagit en verksamhet i princip blir efterbehandlingsansvariga för tidigare ägares miljösynder, oavsett vilket synsätt som används.

Den fråga som däremot inte har besvarats är vilket efterbehandlingsansvar som gäller för den nye ägaren när denne endast förvärvat delar av en verksamhet, eller har för avsikt att bedriva en annan verksamhet i förhållande till den tidigare verksamheten. I dessa fall får som tidigare anförts verksamhetsbegreppet och verksamhetsutövarbegreppet istället ligga till grund för en bedömning. I en sådan bedömning är det dock mest troligt att det blir de särskilda omständigheterna i fallet som faller avgörandet huruvida den nye ägaren kan anses bedriva en verksamhet som bidragit till föroreningen. Det är därför svårt att här ange några fasta riktlinjer för när en ny ägare kan bli ansvarig för efterbehandling och när denne inte blir det. Min uppfattning är dock att nya ägare överlag kan få det svårt att anförda hållbara skäl till varför den nuvarande verksamheten inte skall falla inom verksamhetsbegreppet, om verksamheten alltså är pågående efter överlåtelsen. Som anförts ovan finns det nämligen ett visst utrymme för en extensiv tolkning i detta fall, varför det inte är osannolikt att bedrivande av en *annan verksamhet* eller *delar av en verksamhet* kan medföra ett efterbehandlingsansvar.

6 Avslutande ord

Det övergripande syftet i uppsatsen har varit att redogöra för nya ägares efterbehandlingsansvar vid inkråmsöverlåtelser, varvid fokus har legat på att redogöra för det efterbehandlingsansvar som uppkommer till följd av föroreningar som uppstått före förvärvet.

Min problemställning i uppsatsen har som sagt formulerats mot bakgrund av den rådande uppfattningen inom näringslivet att inkråmsöverlåtelser inte medför något efterbehandlingsansvar för föroreningar som tidigare ägare har bidragit till. Genom vad som framkommit i denna framställning får det sålunda anses visats att denna föreställning minst sagt ställts på sin spets och att denna föreställning inte riktigt överensstämmer med vad som följer av efterbehandlingsreglerna i 10 kap miljöbalken.

Det finns inte någon anledning att i detta sammanhang upprepa allt som redan har anförts under tidigare diskussionsavsnitt, varför jag här endast avser anföra några avslutande ord till det som jag har kommit fram till under uppsatsens gång. För en mer utförlig diskussion hänvisar jag läsaren istället till respektive diskussionsavsnitt.

Med stöd i det som framkommit i uppsatsen får det anses fastslaget att nya ägare blir efterbehandlingsansvariga för föroreningar som uppstått före överlåtelser, om ägaren övertagit verksamheten och dess tillhörande tillstånd och fortsätter att bedriva verksamheten väsentligen oförändrad. Jag vill emellertid uppmärksamma läsaren på att det inte alls är säkert att endast detta förhållande, det vill säga, övertagande av en hel verksamhet och dess tillstånd leder till ett efterbehandlingsansvar. Även de fall när nya ägare avser bedriva en *annan verksamhet* eller endast förvärvar *delar av en verksamhet* kan med hänsyn till tolkningen av verksamhetsbegreppet och verksamhetsutövarbegreppet möjligen också medföra ett efterbehandlingsansvar för tidigare uppkomna föroreningar. En bedömning blir i sådana fall i huvudsak baserad på vad som anförts i framställningen om verksamhetsbegreppet och verksamhetsutövarbegreppet och med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet.

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

Prop. 1997/98:45 del I, *Ny miljöbalk*.

Prop. 1997/98:45 del II, *Ny miljöbalk*.

Prop. 1998/99:64, *Säkrare kemikaliehantering*.

SOU 2006:39, *Ett utvidgat miljöansvar*.

Litteratur

Bengtsson, B., Bjällås, U., Rubenson, S., & Strömberg, R., *Miljöbalken – en kommentar, del I, 1-15 kap.*, Norstedt Juridik, Stockholm 2000.

[cit. Bengtsson, B., m.fl. (2000)]

Bengtsson, B., *Speciell fastighetsrätt – Miljöbalken*, Iustus Förlag, 8 uppl., Uppsala 2003.

[cit. Bengtsson, B., (2003)]

Bjällås, B., Rahmn, T., *Miljöskyddslagen, Handbok i miljö rätt*, 2 uppl., Fritzes Förlag, Stockholm 1996.

[cit. Bjällås, B., Rahmn, T., (1996)]

Darpö, J., *Eftertanke och förutseende – En rättsvetenskaplig studie om ansvar och skyldigheter kring förorenade områden*, Uppsala universitet, Uppsala 2001.

[cit. Darpö, J., (2001)]

Darpö, J., *Om ansvar för miljöskulder i mark och vatten*, Rapport 4252, Naturvårdsverket, Stockholm 2003.

[cit. Darpö, J., (2003)]

Michanek, G., Zetterberg, C., *Den svenska miljö rätten*, Iustus Förlag, Uppsala 2004.

[cit. Michanek, G., Zetterberg C., (2004)]

Naturvårdsverket, *Sanering och efterbehandling av förorenade områden*, Remissversion 2006-03-31.

[cit. Naturvårdsverket (2006)]

Naturvårdsverket, *Vem har ansvaret? – Rättsläget idag och förslag för framtiden*, Rapport 4354, Stockholm 1994.

[cit. Naturvårdsverket (1994)]

Sevenius, R., *Företagsförvärv – en introduktion*, Studentlitteratur, Lund 2003.

[cit. Sevenius, R., (2003)]

Artiklar

Darpö, J., *Om ansvaret för gamla miljöskador*, Svensk Juristtidning 1998 s 875.

[cit. Darpö, J., (1998)]

Forsbacka, K., *Behövs det ett utvidgat ansvar för förorenade områden?*, Svensk Juristtidning 2005 s 503.

[cit. Forsbacka, K., (2005)]

Forsbacka, K., Lampi-Fagerholm, E., *Några skillnader vad gäller ansvaret för efterbehandling i Sverige respektive Finland som har betydelse vid företagsförvärv*, Juridisk Tidskrift 2004/05:4 s 954.

[cit. Forsbacka, K., Lampi-Fagerholm, E., (2004)]

Forsbacka, K., *Kan ett moderbolag bli ansvarigt för miljöfarlig verksamhet som dess dotterbolag bedriver?*, Svensk Juristtidning 2000 s 906.

[cit. Forsbacka K., (2000)]

Övrigt

Länsstyrelsen Västerbottens län, Ansvarsutredning, Beteckning 575-10569-2004, 2004-09-10.

[cit. Länsstyrelsen Västerbottens län, Ansvarsutredning.]

Rättsfallsförteckning

Domar från Miljööverdomstolen

MÖD 2006:36

MÖD 2005:30

MÖD 2003:127

MÖD 2000:16

MÖD 2005:29

Domar från Miljödomstolen

M 115-99

Beslut från Koncessionsnämnden

KN 94/97

KN 14/97

KN 265/96

KN 156/96

KN 15/95

KN 138/94

KN 215/92

KN T 190/92

KN 126/91

KN 60/90